

ANAYASAYA SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜ EKSENİNDE ANAYASA MAHKEMESİ VE YARGITAY İLİŞKİSİ

*Relationship Between the Constitutional Court and the Court of
Cassation on the Axis of the Obligation of Loyalty to the Constitution*

Doç. Dr. Ümit GÜVEYİ*

ÖZET

1982 Anayasası mad. 11, anayasanın bağlayıcılığını ve üstünlüğünü ortaya koyan asli düzenlemedir. Anayasa hükümlerini “nihai” olarak yorumlama yetkisi 1982 Anayasası mad. 148 (152. ve 153.) hükmünce münhasıran Anayasa Mahkemesine aittir. Anayasa Mahkemesi tarafından yapılan anayasaya uygunluk denetimi neticesinde verilen kararlar, diğer mahkemeler gibi Yargıtay açısından da bağlayıcılık arz etmektedir. 1982 Anayasası, Anayasa Mahkemesi ile Yargıtay arasında hiyerarşik bir tercihte bulunmamış olsa dahi anayasaya uygunluk denetimi ve anayasal hükümlerin yorumlanması bakımından Anayasa Mahkemesi kararlarını diğer yargı yerleri gibi Yargıtay açısından da bağlayıcı kılmaktadır. Yargıtayın herhangi bir somut uyuşmazlıkta Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş bir normu esas alması mümkün olmadığı gibi Anayasa Mahkemesince iptal talebi reddedilmiş olan meri bir normu ihmal edebilmesi de mümkün değildir. Anayasaya sadakat yükümlülüğü bulunan Yargıtayın bahse konu yükümlülüğünün somutlaştırılması ve denetlenebilmesi Anayasa Mahkemesi kararları çerçevesinde şekillenmektedir. Bireysel başvuru kapsamında verilen ve mahkeme kararlarından kaynaklanan ihlal kararları ise

* İzmir Demokrasi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Ana Bilim Dalı, umit.guveyi@idu.edu.tr, ORCID-ID: 0000-0002-8365-2471.

bu durumun belirginlik kazandığı asıl mecradır. Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru kararları kapsamında, Yargıtay yorumlarıyla oluşan içtihatlardan kaynaklanan çok sayıda ihlal kararı verildiği anlaşılmaktadır. Bu ihlal kararları ise kendi içinde genel olarak “dairenin kurul içtihadından ayrılması nedeniyle ihlal”, “derin ve sürekli içtihat farklılığı nedeniyle ihlal” ve “makul gerekçeden ve istikrarlı uygulamadan yoksun içtihat değişikliği nedeniyle ihlal” olmak üzere üçlü bir sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Yargıtayın 2023 yılındaki basın açıklaması kapsamında, Anayasa Mahkemesinin kimi kararlarında yasal ve anayasal denetim yetkisini aştığı öne sürülerek Anayasa Mahkemesinin aktivist yaklaşımı eleştirilmiş, bu durum ise iki yüksek yargı mercii arasında yaşanan yargısal bir kriz olarak kamuoyunda yer bulmuştur. Ancak Yargıtayın konuya dair tutumunun basın açıklamasında öne sürülen görüşler üzerinden değil Yargıtay içtihatları üzerinden okunması gerekir. Bu yaklaşımla ele alındığında Yargıtayın içtihatlarında genel olarak Anayasa Mahkemesi kararlarına uyum eğilimi içinde bulunduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü ilkesi, anayasaya sadakat yükümlülüğü, anayasal normların yorumu, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay.

ABSTRACT

Article 11 of the 1982 Constitution is the fundamental provision that reveals the binding force and supremacy of the Constitution. According to Article 148 (152 and 153) of 1982 Constitution, the authority to provide “final” interpretation of constitutional provisions exclusively is vested in the Constitutional Court. The decisions of the Constitutional Court rendered as a result of constitutionality review are binding on the Court of Cassation as well as other courts. Even though the 1982 Constitution did not establish a hierarchical relation between the Constitutional Court and the Court of Cassation, it prescribed that the decisions of the Constitutional Court concerning constitutionality review and interpretation of constitutional provisions shall be binding on the Court of Cassation as well as other courts. It is not possible for the Court of Cassation to rely on a norm annulled by the Constitutional Court in the disputes before it nor can the Court of Cassation disregard a norm in force whose annulment request has been rejected by the Constitutional Court. The concretization and supervision of the Court of Cassation’s obligation of loyalty the Constitution is shaped within the framework of the decisions of the Constitutional Court. Violation decisions within the scope of individual applications are the main channel where this situation becomes evident. It is understood that several violation decisions have been issued by the Constitutional Court within the scope of the individual application mechanism stemming from the jurisprudence formed by the interpretations of the Court of Cassation. These violation decisions can generally be classified into three categories: "violation due to the chamber's departure from the board's jurisprudence", "violation due to profound and recurring difference in jurisprudence" and "violation due to change in jurisprudence lacking reasonable justification and consistent application". Within the scope of the press release of the Court of Cassation (published in 2023), the activist approach of the Constitutional Court was criticized for allegedly exceeding

its legal and constitutional review authority in some of its decisions, and this situation was publicly framed as a judicial crisis between two high judicial authorities. However, the Court of Cassation's stance on the issue should be read from the Court of Cassation's jurisprudence, not from the opinions put forward in the press release. In line with this approach, it is understood that the Court of Cassation generally tends to comply with the decisions of the Constitutional Court in its jurisprudence.

Keywords: The principle of bindingness and supremacy of the Constitution, obligation of loyalty to the Constitution, interpretation of constitutional norms, Constitutional Court, Court of Cassation.

GİRİŞ

1982 Anayasası mad. 2 uyarınca *sosyal demokratik bir hukuk devleti* olarak nitelenen Türkiye Cumhuriyeti devleti hukukla bağlı, sosyal adaleti hedefleyen, kişilerin hukuk kurallarıyla güvence altına alındığı anayasal bir devlet düzeni olarak varlık göstermektedir. 1982 Anayasası mad. 11 hükmüne göre “*Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.*”. *Anayasa'nın bağlayıcılığı ve üstünlüğü ilkesi* olarak adlandırılan bu ilke, anayasanın herkesi devletin erkleri olan yasama, yürütme, yargı erkleri ile idareyi bağladığını açıkça ortaya koymaktadır. Bir diğer ifadeyle anılan ilke gereği muhatapların tamamı *Anayasa'ya sadakat yükümlülüğü* altındadır. Türkiye Cumhuriyeti devletinin yargı erki kapsamında yer alan ilk derece mahkemeleri, ara derece mahkemeleri ve üst derece mahkemelerinin tümü Anayasa'nın bağlayıcılığı ve üstünlüğü ilkesinin ya da anayasaya sadakat yükümlülüğünün muhatapları arasındadır. Bu bağlamda yargı erkinden çıkan her kararın anayasaya uygun olması, diğer bir ifadeyle yargı yetkisinin anayasa kuralları çerçevesinde kullanılması haklı ve doğal bir beklentidir. Öğretide bu durum, *hukuk dallarının anayasalaşması*¹ olarak da ifade edilebilmektedir. Ancak kimi zaman anayasaya sadakat yükümlülüğü altında bulunan yargı mercilerinin dahi anayasaya aykırı işlem ve eylemlerde bulunabilmeleri de söz konusu olabilmektedir. Bu gibi durumlarda ise hukuk devleti ilkesi uyarınca etkin hukuki denetim mekanizmaları devreye girmekte ve Anayasa'ya aykırılık sorunu telafi edilebilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti devletinde Anayasa'ya uygunluk denetimi konusunda nihai kararı verme yetkisi ise Anayasa mad. 148, 152 ve 153 hükümlerince Anayasa Mahkemesine verilmiştir. Ancak Anayasa Mahkemesinin varlığı, diğer

1 Kaboğlu, İ. Ö. (2024). *Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar)*, İstanbul: Legal Yay., ss. 49-51.

devlet erklerinin ve diğer kişilerin anayasa kurallarını resen gözetme yükümlülüğü altında buldukları gerçeğini değiştirmemektedir. Özellikle hukuki uyuşmazlıkları çözme yetkisini haiz yargı erkinin kararlarında anayasa hükümlerini resen gözetmesi, yargı erkinin varlık amacı bakımından daha kuvvetli bir beklentiye sebep olmaktadır. Çünkü etkin bir yargı fonksiyonu, hukuki uyuşmazlıkların pozitif, meri hukuk kuralları ışığında adalet ve hakkaniyetle örtüşecek biçimde çözümlenmesi gayesine hizmet etmektedir. Diğer bir anlatımla geniş anlamda hukuka uygun bir yargı kararı ile sosyolojik düzlemdeki adalet ve hakkaniyet beklentisinin karşılanması, bahse konu yargı kararının meşruiyetini tesis edebilmektedir. Yargı kararlarının meşru olup olmaması meselesi ise ilk aşamada toplumdaki hukuka ve adalete olan inanca, ikinci aşamada ise toplumu oluşturan ve aynı zamanda büyük bir kısmı devletin insan unsuru kapsamında yer alan kişilerin devlet ile olan manevi bağına sirayet etmektedir. Bu bakımdan “*Adalet mülkün temelidir.*” ifadesini doğrulayan bu illiyet bağının devletin tüm erklerince dolayısıyla yargı erkince de resen gözetilmesi gerekliliğinin doğal bir refleks olarak var olması yönündeki beklentinin haklılığı son derece aşikârdır.

Bilindiği üzere Türkiye Cumhuriyeti devleti yargı örgütünde adli yargı, idari yargı, uyuşmazlık yargısı, anayasa yargısı, hesap yargısı ve seçim yargısı olarak adlandırılan farklı yargı kolları (çeşitleri) bulunmaktadır. Yargı kollarının her biri, kendi görev alanlarında anayasaya uygun olarak fonksiyon icra etmekle yükümlüdür. Diğer taraftan anayasa kurallarının kamu hukukunun kapsamında yer alıyor oluşu, önüne gelen hukuki uyuşmazlıkları ağırlıklı olarak özel hukuk kuralları ile çözmek durumunda olan, daha ziyade özel hukuk alanlarında uzmanlaşan adli yargı kolunun anayasayı gözetme yükümlülüğüne herhangi bir esneklik kazandırmamaktadır. Dolayısıyla adli yargıda yer alan ilk derece, ara derece ve üst derece mahkemelerinin tamamının kararlarında anayasaya uygunluk ölçütünün gözetilmesi

gerekir. Diğer taraftan anayasa hükümlerinin somut hukuki uyuşmazlıkların çözümüne doğrudan uygulanabilmesi her zaman mümkün değildir. Ancak özellikle *yorum* konusunda anayasa kurallarının ve ilkelerin öncelenmesi normlar hiyerarşisinin bir gereğidir. Anayasaya uygun bir yargı kararı için ilk koşul, anayasal normların doğru anlamlandırılması, diğer bir ifadeyle doğru yorumlanmasıdır. Bu durum, Yargıtay bakımından da geçerlilik arz etmektedir. Bu nedenlerle diğer mahkemeler gibi Yargıtayın da anayasal meşruiyete sahip kararlar verebilmesi ancak kararlarında doğru ve istikrarlı olarak yorumlanan anayasa normlarının gözetilmesi suretiyle mümkün olabilecektir. Yorum ise niteliği gereği yorumcuya bağlı olarak değişkenlik gösterebilen bir faaliyettir. Anayasa normlarının yorumu bakımından da söz konusu farklılaşma durumu geçerlidir. Bununla birlikte hukuk devleti ilkesi, mahkemeler arasındaki yorum farklılıklarının, *hukuki belirlilik ve öngörülebilirlik* ilkesiyle sınırlı kalmasını gerektirir. Söz konusu sınırın etkinliğini sağlamak üzere, anayasa hükümlerini *nihai olarak yorumlama yetkisi*, 1982 Anayasası kapsamında Anayasa Mahkemesine verilmiştir. Mahkemenin bu yetkisi, bireysel başvuru kapsamında mahkeme kararlarından kaynaklanan ihlal iddiaları konusunda daha da geniş bir alana sirayet etmekte ve (nihai olmayan yorum yetkisine sahip olan) diğer yüksek mahkemelerce eleştirilebilmektedir.

Çalışmada, adli yargı üst derece mahkemesi olan Yargıtayın anayasaya sadakat yükümlülüğü Anayasa Mahkemesinin denetim yetkisi bağlamında, içtihatlar üzerinden anayasal perspektiften incelenmektedir. Bu amaçla çalışmada ilk olarak 1982 Anayasası düzeninde Anayasa'nın bağlayıcılığı ve üstünlüğü ilkesinin yargı erki üzerindeki ve Yargıtay özelindeki etkisine değinilmektedir. İkinci başlık altında ise anayasal normların yorumu ve Anayasa Mahkemesinin nihai yorum yetkisi üzerinde durulmaktadır. Üçüncü başlık altında, Anayasa Mahkemesinin Yargıtay içtihat değişiklikleri ve farklılıkları konusundaki tutumu irdelenmektedir. Son başlık olan dördüncü başlıkta, Anayasa Mahkemesinin

denetim yetkisi konusunda Yargıtayın yaklaşımı ele alınmakta; sonuç kısmında ise konuya dair anayasa hukuku perspektifinden değerlendirmelerde bulunmak suretiyle çalışma sonlandırılmaktadır.

I. 1982 ANAYASASI DÜZENİNDE ANAYASANIN BAĞLAYICILIĞI VE ÜSTÜNLÜĞÜ İLKESİNİN YARGI ERKİ ÜZERİNDEKİ VE YARGITAY ÖZELİNDEKİ ETKİSİ

A. ANAYASANIN BAĞLAYICILIĞI VE ÜSTÜNLÜĞÜ İLKESİNİN ANLAMI

Bilindiği üzere anayasalar en genel ifade ile temel hak ve özgürlükler ile devlet erklerini konu edinen hukuk metinleridir². Anayasaların esaslarını çizdiği düzen içinde yer alan kişiler ve devlet erkleri, ilgili anayasal düzenin hukuki sınırları içinde kalmakla yükümlüdürler. Anayasaların temel varlık gayesinin ya da otantik işlevinin ise yine bilindiği üzere, *devlet iktidarını sınırlamak ve özgürlükleri korumak* olduğu kabul edilmektedir³. 17 ve 18. yüzyıl tabii hukuk okulu düşüncesinden temellenen devlet iktidarını yazılı bir anayasa ile sınırlama düşüncesi, aynı zamanda *anayasacılık düşüncesinin* en öz tanımı olarak da bilinmektedir. Bu düşüncenin filizlenmesi sürecinde öncelikle yazılı hukuk kurallarının yazısız örf ve âdet kurallarına göre üstün ve daha güçlü kabul edilmesi, akabinde ise devlet organlarını, bu organların faaliyetlerini ve birbirleri ile olan ilişkilerini yazılı bir anayasa ile düzenleme gerekliliği savunulmuştur. Nihayetinde tabii hukuk düşünürlerinin fikirleri, önce Amerika Birleşik Devletleri'nde ardından Fransa ve diğer Avrupa devletlerinde vücut bulmuştur⁴.

Anayasaların varlık amaçlarına hizmet edebilmesi, diğer

2 Anayurt, Ö. (2019). *Anayasa Hukuku Genel Kısım Temel İlkeler, Kavram ve Kurumlar*, Ankara: Seçkin Yay., s. 53.

3 Bu aynı zamanda anayasanın siyasi anlamıdır. Teziç, E. (2018). *Anayasa Hukuku*, İstanbul: Beta Yay., s. 4; Erdoğan, M. (2011). *Anayasa Hukuku*, Ankara: Orion Yay., s. 35; Anayurt, Ö. (2019). s. 53.

4 Arsel, İ. (1955). *Anayasa Hukukunun Umumi Esasları Birinci Kitap Demokrasi*, Ankara: Güven Matbaası, s. 378.

bir ifade ile anayasa normlarının etkin olabilmesi şüphesiz ki anayasal normların muhataplarınca uygulanmasına bağlıdır. İşte bu maksatla anayasaların bağlayıcı ve diğer hukuk düzenlemeleri karşısında üstünlük sahibi hukuk metinleri olarak varlık göstermesi beklenir. Anayasanın bahse konu karakteristiği *Yargıç Paterson*'un şu ifadeleri ile ortaya konulmaktadır: “Anayasa, yasama yetkisinin kullanımının sınırlarını ve hareket etmesi gereken yörüngeyi çizer. Kısacası... Anayasa, tüm Yasama, Yürütme ve Yargı organlarının etrafında dönmesi gereken siyasi sistemin güneşidir... Yasama'nın Anayasa'ya aykırı her eylemi, kesinlikle geçersizdir.”⁵.

Diğer taraftan bahse konu durumun tüm anayasalar bakımından geçerlilik arz etmediğini de hatırlatmak gerekir. Bu bakımdan istisnai nitelik taşıyan durum, Birleşik Krallık örneğinde karşımıza çıkar. Bilindiği üzere Birleşik Krallık anayasal düzeninde kanunlardan üstte yer alan ve daha zor usullerle değiştirilebilen katı bir anayasa bulunmamaktadır⁶. Yazısız bir anayasaya sahip olan Birleşik Krallık, on sekizinci yüzyılın sonlarında ortaya çıkan yazılı anayasacılık yaklaşımının hâkim olduğu günümüzde diğer sistemlere benzemeyen, kimilerince eşsiz olarak nitelendirilen bir örnektir⁷. Yazısız bir anayasaya sahip olmasına rağmen Birleşik Krallık yargı mercilerinin ağırlıklı olarak anayasa kurallarını uygulama ve böylelikle anayasayı bağlayıcı kılma eğiliminde oldukları aşikârdır⁸. Kendine özgü dinamikleri sayesinde diğer devletlerden farklı olarak Birleşik Krallık, mevcut yazısız anayasal düzeninde yazılı bir anayasaya sahip olma ihtiyacı hissetmemektedir⁹.

1982 Anayasası mad. 11, Anayasa'nın bağlayıcılığını ve üstünlüğünü ortaya koyan asli düzenlemedir. Bununla

5 *Van Horne v Dorrance* 2 US 304, 309 (1795).

6 *Rosenberg*'e göre, bahse konu niteliği ile Birleşik Krallık anayasası diye bir şey esasen yoktur. Bkz. *Rosenberg, L. B.* (1969). “Constitutional Supremacy: An Early Advocate of Judicial Review”, *Duquesne Law Review*, C. 7., S. 4., s. 532.

7 Alder, J. (2002). *General Principles of Constitutional and Administrative Law*, London: Palgrave Macmillan, s. 39.

8 *R. v. Secretary of State for the Home Department ex parte Simms* 3 All ER 400, 412 (1999).

9 Kubalı, H. N. (1950). *Devlet Ana Hukuku (Esas Teşkilât Hukuku) Birinci Cilt*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, s. 45; Arsel, İ. (1955). s. 378.

birlikte Anayasa'nın "Başlangıç" kısmının üçüncü ve sekizinci paragraflarının da anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğüne işaret ettiği kabul edilmektedir. "Başlangıç" kısmının üçüncü paragrafında "...hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı...", sekizinci paragrafında ise Anayasa'nın "FİKİR, İNANÇ VE KARARIYLA anlaşılmalı, sözüne ve ruhuna bu yönde saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere..." kabul edildiği ifade edilmektedir. Anayasa mad. 176/1 gereğince "Başlangıç" kısmı anayasa metnine dâhil olduğu için bu iki düzenlemenin de 1982 Anayasası'nın bağlayıcılığı ve üstünlüğü kuralına dayanak teşkil ettiğini kabul etmek mümkündür¹⁰.

Anayasa normlarının diğer normlardan üstünlüğünü ortaya koyan anayasanın üstünlüğü kuralının beraberinde anayasalara bağlayıcılık özelliği kazandırdığı da kabul edilmektedir¹¹. Bununla birlikte anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü kuralının manasını irdelemeye başlamadan evvel "bağlayıcılık" ve "üstünlük" kelimelerinin eş anlamlı kelimeler olmadığını belirtmek gerekir. Bu bakımdan "anayasanın bağlayıcılığı" ile "anayasanın üstünlüğü" ilkelerini, anayasaya atfedilen iki ayrı niteleme olarak tahlil etmek daha sağlıklı olacaktır¹².

1. Anayasanın Bağlayıcılığı

"Bağlayıcılık" kelimesi sözlük anlamıyla "bağlayıcı olma durumu" olarak tanımlanmaktadır. "Bağlayıcı" kelimesi ise yine aynı sözlükte, hukuki bakımdan "uyulması zorunlu" anlamına gelmektedir¹³. Öyle ise sözlük anlamından yola çıkıldığında Anayasa'nın bağlayıcılığı en öz ifade ile ilgili

10 Gözler, K. (2019). *Türk Anayasa Hukuku*, Bursa: Ekin Yay., s. 257.

11 Atar, Y. (1989). "Anayasanın Bağlayıcılığı ve Üstünlüğü İlkesi ve Bu İlkenin Anayasada Yer Almasının Hukukî Sonuçları", C. 2., S. 2., *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, s. 182.

12 Tanör, B. ve Yüzbaşıoğlu, N. (2018). *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, İstanbul: Beta Yay., s. 131.

13 <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 9/8/2023)

Anayasa'ya uyulmasını zorunlu kılan bir niteleme olarak tanımlanabilmektedir. Bilindiği üzere her hukuk kuralı gibi anayasa kuralları da uyulması zorunlu kurallar ihtiva etmektedir. Bahse konu hukuk kurallarının etkinliği için bu kurallara muhataplarca uyulması beklenir. Anayasanın bağlayıcılığı ilkesinin muhataplarının “kamu erki kullananlar” ve “yönetilenler” olmak üzere iki sınıfa ayrılabilmesi mümkündür. Kamu erki kullananlardan kasıt -yasama organı yanı sıra¹⁴ bütün devlet organları ve bu organların yetkilerini kullanan kişilerdir¹⁵. Nitekim 11. maddenin ilk cümlesinde bağlayıcılık ilkesinin muhatapları olarak yasama, yürütme, yargı erkleri, idare makamları, diğer kuruluş ve kişiler gösterilmektedir. Dolayısıyla anayasa hükümlerinin tüm bu muhataplarca uyulması zorunlu kurallar olarak varlık göstermesi söz konusudur. Bu durum ise esasen anayasacılık düşüncesinin ve anayasaların varlık amaçları olan devlet iktidarını sınırlama işlevinin etkinliği açısından bir zorunluluk olarak kabul edilmelidir. Zira her hukuk kuralı gibi anayasa kuralları da ancak uygulanırlık kazandığı ölçüde etkinlik sahibi olabilmektedir.

1961 Anayasası mad. 8 kapsamında, anayasanın bağlayıcılığı devlet organları yanında kişileri de muhatap almaktadır. Bu durum esasen uluslararası ölçekli bir anlayış dönüşümünün uzantısı olarak ülkemizde de çıktı vermiştir. Zira önceleri, hak ve hürriyetlere yönelen ihlallerin yegâne kaynağının devlet gücü olduğu düşünülmüştür. Ancak zamanla kişi hak ve hürriyetlerinin yine kişiler tarafından da ihlal edilebildiği tecrübe edilmiş ve akabinde anayasanın devlet organları yanında kişiler için de bağlayıcılık taşıdığı vurgusu anayasalara yerleşmiştir¹⁶. *Tanör*, 1961 Anayasası'nın kabulü ile *Meclisin üstünlüğünden Anayasa'nın üstünlüğüne* doğru

14 Klasik anlamıyla bağlayıcılık ilkesinin yasama erkiyle sınırlı olarak muhataplık oluşturması söz konusuysen çağdaş yaklaşımda muhatapların kapsamı genişlemiştir. Atar, Y. (1989). s. 182.

15 Tanör, B. ve Yüzbaşıoğlu, N. (2018). s. 131.

16 Aldıkaçtı, O. (1982). *Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yay., ss. 194, 195.

yaşanan bu dönüşümü, çoğunlukçu demokrasi uygulamasına karşı atılan haklı bir adım olarak tahlil etmektedir. *Tanör'e* göre “...1950’lerde, her türlü siyasi ve ideolojik vesayet altında tutulup bilinçleri köreltilmiş olan halk kitlelerinin oylarını ‘millî irade’ zırhıyla süsleyenler, kendi gerici sınıf egemenliklerini de ‘meclis hakimiyeti’ yaftası altında saklamaya çalışıyorlardı.”. Bu nedenle anılan dönemde anayasanın üstünlüğü ilkesi, toplumun farklı sınıfları arasında bir uzlaşma ve denge tesis aracı olarak ilerici ve demokrat aydınlar ile tekelci baskıya karşı koyan orta sınıf tarafından savunulmuştur¹⁷.

Diğertaraftanbağlayıcılıkilkesininmuhataplarıbakımından taşıdığı anlam, muhataplar arasındaki işlevsel farklılıklara bağlı olarak değişmektedir. Yasama erki bakımından bağlayıcılık en öz ifade ile anayasaya aykırı kanun yapmamayı gerektirmektedir. Yürütme erki ve idare makamları açısından ise bağlayıcılık ilkesi, anayasaya aykırı işlem yapmamayı gerekli kılmaktadır. Yargı erki¹⁸ ise bağlayıcılık ilkesi gereğince önüne gelen uyuşmazlığın çözümünde anayasa kurallarını uygulamak ve anayasaya aykırı karar vermemek zorundadır. Bunlar haricinde kuruluşlar ve kişiler bakımından bağlayıcılık ilkesi, anayasanın kuruluşları ve kişileri muhatap alan hükümleri açısından kişileri ve kuruluşları söz konusu anayasa kurallarına uyma yükümlülüğüne tabi kılmaktadır¹⁹.

Anayasanın bağlayıcılığı ilkesinin hukuk devleti ilkesi çerçevesinde okunması, bu ilkenin anlam ve öneminin ortaya konulabilmesi bakımından önem taşır. *Hukuk devleti ilkesi (rechtsstaat/rule of law/Etat de droit)*²⁰, 1982 Anayasası mad. 2

17 Tanör, B. (2013). *İki Anayasa 1961-1982*, İstanbul: On İki Levha Yay., ss. 198, 199.

18 Çalışma konusu bakımından önem arz eden bir husus olarak Anayasa’nın bağlayıcılığı ve üstünlüğü ilkesinin yargı erkine etkisi meselesi aşağıda ayrı bir başlık altında irdelenmiştir.

19 Gözler, K. (2019). ss. 257, 258; Atar, Y. (1989). s. 183.

20 Hukuk devleti ilkesi hakkında bilgi için bkz. Esen, B. N. (1970). *Anayasa Hukuku Genel Esaslar*, Ankara: Ayyıldız Matbaası, ss. 305, 316; Özçelik, S. (1982). *Esas Teşkilât Hukuku Dersleri Birinci Cilt Umumi Esaslar*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yay., ss. 219, 221; Soysal, M. (1987). *100 Soruda Anayasanın Anlamı*, Ankara: Gerçek Yay., ss. 245, 256; Teziç, E. (2018). s. 162, 165; Özbudun, E. (2018). *Türk Anayasa Hukuku*, İstanbul: Yetkin Yay., ss. 121, 137; Kaboğlu, İ. Ö. (2021). *Anayasa Hukuku Dersleri Genel Esaslar*, İstanbul: Legal Yay., ss. 16, 24; Gözübüyük, A. Ş. (2010). *Anayasa Hukuku*,

kapsamında Türkiye Cumhuriyeti devletinin temel bir niteliği olarak vurgulanmaktadır. Kapsamı bu çalışmanın sınırlarını aşacak derecede geniş olan hukuk devleti ilkesinin özetle iki unsur ilke çerçevesinde anlamlandırılabilmesi mümkündür. Bu iki unsur “devletin hukuka bağlılığı ilkesi” ile “hukuki güvenlik ilkesi” olarak kabul edilmektedir²¹. Devletin hukuka bağlılığı ilkesi anayasanın bağlayıcılığı ilkesini de içinde barındıran geniş kapsamlı bir ilkedir. Öyle ki devletin hukuk ile bağlılığı, devletin anayasa dâhil tüm hukuk kurallarına uyması gerekliliğini ifade etmektedir. Bu açıdan ele alındığında anayasanın bağlayıcılığı ilkesinin hukuk devleti ilkesi açısından *sine qua non* bir yapı taşı olarak görülmesi mümkündür. Diğer bir ifade ile anayasanın bağlayıcılığı ilkesini kabul eden herhangi bir anayasa kuralının olmadığı, bununla birlikte hukuk devleti ilkesinin kabul edildiği her anayasal düzende aynı zamanda anayasanın bağlayıcılığı ilkesinin de varlık göstermesi söz konusudur. Bu bakımdan 1982 Anayasası mad. 11 düzenlemesi olmasaydı dahi 2. madde uyarınca -hukuk devletinin olmazsa olmaz bir unsuru olarak- Anayasa’nın bağlayıcılığı ilkesinin yine de var olacağını hatırlatmak gerekir.

Bağlayıcılık konusunda son olarak bağlayıcı olan “anayasa” ile ne anlaşılması gerektiği de aydınlatılması gereken bir diğer meseledir. 1982 Anayasası bakımından bu sorunun yanıtı Anayasa’nın 176. maddesine göre “Anayasanın dayandığı temel görüş ve ilkeleri belirten başlangıç kısmı, Anayasa metnine dahildir. Madde kenar başlıkları... Anayasa metninden sayılmaz.”.

Ankara: Turhan Kitabevi, ss. 167, 169; Dikmen Canıklıoğlu, M. (2010). *Anayasal Devlette Meşruiyet*, Ankara: Yetkin Yay., ss. 66, 68; Gülsoy, M. T. (2007). *Özgürlüklerin Korunmasında Anayasa Yargısının Yeri ve Meşruluğu*, Ankara: Yetkin Yay., ss. 62, 78; Atar, Y. (2021). *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara: Seçkin Yay., ss. 105, 116; Tanör, B. ve Yüzbaşıoğlu, N. (2018). s. 113, 119; Gözler, K. (2019). s. 207, 224; Erdoğan, M. (2011). s. 183, 195; Döner, A. (2023). *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara: Yetkin Yay., ss. 149, 168; Demir, F. (2017). *Anayasa Hukuku*, İzmir: Birleşik Matbaa, ss. 398, 404; Gören, Z. (2011). *Anayasa Hukuku*, Ankara: Yetkin Yay., ss. 146, 152; Eroğul, C. (2012). *Anatüzeğe Giriş*, Ankara: İmaj Yay., s. 308; Oder, B. E. ve Kanadoğlu, O. K. (2016). *Uygulamalı Anayasa Hukuku*, İstanbul: Beta Yay., ss. 201, 210; Eren, A. (2021). *Anayasa Hukuku Dersleri*, Ankara: Seçkin Yay., ss. 403, 414; Anayurt, Ö. (2019). s. 44, 45; İba, Ş. (2008). *Anayasa Hukuku ve Siyasal Kurumlar*, Ankara: Turhan Kitabevi, ss. 74, 77.

21 Özçelik, S. (1982). s. 219; Döner, A. (2023). s. 149.

Dolayısıyla Anayasa ile bağlı olan tüm muhatapların madde kenar başlıkları hariç olmak üzere kendisini ilgilendiren ya da kendisini muhatap alan anayasa metni ile bağlı bulunduğunu söylemek mümkündür²². Diğer bir anlatımla her anayasa hükmünün tüm muhataplara uygulanması mümkün değildir. Bu nedenle her bir anayasa hükmünün niteliğine göre, ilgili muhataplık durumu çerçevesinde normatif etki durumunun ayrıca değerlendirilmesi gerekir²³. Söz gelimi Anayasa mad. 54 kapsamında işçilere tanınan grev hakkının işverenleri de bağladığı kabul edilmektedir. Bununla birlikte aynı maddenin ikinci fıkrası kapsamında işçiye grev hakkını işverene ise lokavt hakkını “...iyiniyet kurallarına aykırı tarzda, toplum zararına ve milli serveti tahrip edecek şekilde...” kullanmama yükümlülüğü de öngörülmüştür. İşçilerin ve işverenlerin bu düzenleme ile bağlı olmaları söz konusudur. Bir diğer ifade ile işçi ve işveren arasındaki hukuki ilişkide 54. maddenin uygulanabilirliği söz konusudur. 54. madde bu yönüyle anayasa hükümlerinin özel kişiler arasında etki göstermesi anlamına gelen, *yatay etkisini*²⁴ ortaya koyan bir örnek teşkil etmektedir²⁵.

2. Anayasa'nın Üstünlüğü

Anayasanın üstünlüğü ilkesinin temelinde yatan tabii hukuk anlayışına göre anayasa; siyasi topluluğu ya da devleti meydana getiren bir sosyal sözleşme, devleti kuran temel kanun olarak kabul edilmektedir. Devletin tüm erkleri, sahip oldukları yetkilerini ve sınırlarını bu temel kanun (anayasa) kapsamında tayin eder. Bunun yanı sıra yine aynı düşünce akımına göre anayasa egemenliğin asıl sahibi olan millet tarafından hazırlandığından anayasa normlarının yasama

22 Gözler, K. (2019). s. 257.

23 Ulucan, D. (1981). *Toplu İş Sözleşmesinin Özerkliği ve Hukukî Niteliği*, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Yay., s. 58; Süzek, S. (1985). *İş Güvenliği Hukuku*, Ankara: Savaş Yay., s. 46; Atar, Y. (1989). s. 186.

24 Yatay etki konusunda bkz. Köküsarı, İ. (2024). “Hakların Çatışması ile Hakların Yatay Etkisi Arasındaki İlişki”, *Anayasa Yargısı*, C. 41., S. 1., ss. 112-122.

25 Gözler, K. (2019). s. 258, 259.

erki tarafından kabul edilen (alelade) kanunların üstünde yer aldığını da kabul etmek elzemdir. Zira anayasayı yasama erki kabul etmemiş; aksine anayasa, yasama erkini kurmuştur²⁶.

Anayasanın üstünlüğünü haklılaştırmaya yönelik savlar nitelik itibarıyla *siyasi* görülebilmektedir. Öyle ki meseleye Amerikan tipi yaygın denetim (*Marshall*) çerçevesinden yaklaştığımızda *Troper*'a göre anayasaya aykırı kanunların hükümsüz kılınabilmesi, anayasanın üstünlüğünü ortaya koymaktadır. Tekelci denetim (*Kelsen*'in) perspektifinden yaklaşıldığında ise hiyerarşinin etkinliği adına anayasanın üstünlüğünü gerçekleştirmenin tek yolunun anayasallık denetimi olduğu kabul edilmektedir. Her iki yaklaşımın müşterek odak noktası ise *anayasanın üstünlüğü ilkesidir*. Dolayısıyla ilk yaklaşımdaki *sınırlı devlet doktrini* ile ikinci yaklaşımdaki *Kelsen*'in hukuki olmayan *temel normu* esasen siyasi niteliği haizdir²⁷. Siyasi nitelikte de olsa her iki yaklaşımın anayasanın üstünlüğü ilkesinin çağdaş anayasal devlet düzenleri için vazgeçilmez bir nitelik olduğu hususunda birleşmesi söz konusudur.

Meseleye ayrınıt kazandıracak bir diğer yaklaşımla anayasanın üstünlüğünün dört gerekçe ile temellendirilmesi söz konusudur: İlk olarak konu itibarıyla anayasanın devleti örgütleyici niteliği *maddi temel* teşkil etmektedir. İkinci temel ise anayasanın en üstün iradenin eseri olmasıdır ki bu bir *organik temel* olarak nitelendirilebilmektedir. *Demokratik temel* ise anayasanın demokrasi teorisinde bir sosyal sözleşme olmasından ileri gelmektedir. Dördüncü ve son temel ise anayasanın yapılış ve değiştirilme esaslarının kanunlardan farklı olmasını ifade eden *biçimsel temeldir*²⁸.

Anayasanın üstünlüğü ilkesi, en öz tanımı ile anayasaların diğer hukuk normlarına karşı üstün değerde olduğunu ifade eder. Bu ilkeye göre devletin hukuk düzenini oluşturan

26 Arsel, İ. (1955). s. 378, 379.

27 Gülsoy, M. T. (2007). s. 90, 94.

28 Anayurt, Ö. (2019). s. 654, 656.

hukuk kuralları arasındaki hiyerarşik sıralamada anayasa en üst basamakta yer alır. Anayasa, devletin esas yapısını kuran ve devlet iktidarı karşısında kişilerin hak ve hürriyetlerini teminat altına alan asli kanun niteliğiyle, hukuk devletinin esaslı bir unsuru olarak kabul edilmektedir. Yine hukuk devletinin bir diğer gereği de hukuk kurallarına uygunluğun sağlanabilmesidir. Anayasanın üstünlüğü ilkesi, hukuk kurallarına uygunluğu sağlayan önemli bir etken olarak nitelendirilebilmektedir²⁹. Diğer taraftan anayasanın üstünlüğü, hem *esasa ilişkin/maddi üstünlük* hem de *şekle ilişkin üstünlük* olarak iki farklı boyutta anlam ifade eder. Esasa ilişkin ya da maddi üstünlüğü, anayasanın hiyerarşik olarak en üstte yer almasını, diğer hukuk kurallarının ondan kaynaklanmasını ve ona aykırı olmamalarını ifade etmektedir. Şekle ilişkin üstünlük ise anayasanın yapımı ve değiştirilmesine dair farklı usul ve şekil kurallarına tabi tutulması anlamına gelmektedir³⁰.

Bilindiği üzere hukuk devletinde hukukun üstünlüğü esastır. İnsan onurunun en üstün değer olarak kabul edildiği hukuk devletinde bu değer hukuk sisteminde layıkıyla korunabilmesi ise birtakım teknik tedbirleri gerekli kılar. Bahse konu teknik tedbirlerin en başında ise kanunların anayasaya uygunluğunun denetimi ile idare makamlarının yargı erkince denetimi gelmektedir. Bu durum, anayasanın diğer hukuk düzenlemelerine karşı üstün kılınmasını bir diğer ifade ile anayasanın üstünlüğü ilkesini gerektirir. Anayasanın üstünlüğü ilkesi, devlet erklerinin ve diğer hukuk kişilerinin anayasaya saygı gösterdiği, anayasaya aykırılık hâlinde ise bu aykırılığın yargı erki tarafından giderilebildiği bir düzeni işaret eder³¹.

Anayasanın üstünlüğü ilkesinin en öz anlamına göre anayasa ulusal hukuk düzeninde mevcut kurallar

29 Özçelik, S. (1982). s. 219, 221.

30 Anayurt, Ö. (2019). s. 656, 657.

31 Esen, B. N. (1970). s. 593, 594.

kademelenmesinde (normlar hiyerarşisinde) kanunlardan üst sırada yer almaktadır³². Geçmişte 1924 Anayasası mad. 103, 1961 Anayasası mad. 8 kapsamında kabul edilmiş olan bu ilke, cari 1982 Anayasası mad. 11 kapsamında da kabul edilmiş olmakla Türk anayasal düzeninde yerleşik bir anayasal ilke vasfı kazanabilmiştir. Ancak anayasanın üstünlüğü ilkesinin asıl etkinliğini, 1961 Anayasası ile kurulan Anayasa Mahkemesi (anayasallık denetimi) ile birlikte hukuki yaptırıma kavuşmasıyla elde ettiği düşünülmektedir³³. Zira anayasanın üstünlüğü ilkesinin pratiğe sirayet edebilmesi için hem katı bir anayasanın hem de anayasaya uygunluk denetiminin mevcudiyeti gerekmektedir. Aksi durumda, hukuksal güvence mekanizmasından yoksun bir üstünlük ilkesinin, anayasada kalan *ölü bir hüküm (lettre morte)* olarak yalnızca kâğıt üzerinde kalma riski doğabilecektir. Bu açıdan anayasallık denetimi, üstünlük ilkesinin kurumsal güvencesi niteliğindedir³⁴. 1982 Anayasası düzeninde anayasanın üstünlüğü ilkesi uyarınca anayasanın altında yer alan kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnameleri, yönetmelikler ve diğer idari düzenleyici işlemlerin anayasaya aykırı olmamaları gerekir. Şayet bir aykırılık olursa da anayasaya aykırı düzenleme, görevli ve yetkili yargı organı tarafından iptal edilmektedir. Kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin denetimi konusunda Anayasa Mahkemesi, yönetmelikleri iptal etme konusunda ise Danıştay ve idare mahkemeleri görevli ve yetkili kılınmıştır. Bu hususta önem arz eden bir husus olarak şunu belirtmek gerekir ki mahkemelerin somut uyuşmazlığın çözümünde uygulamaları gereken kanun ya da Cumhurbaşkanlığı kararnamelerini ihmal edip bunu yerine doğrudan Anayasa hükmünü uygulayabilmeleri söz konusu değildir. Zira anayasallık denetimi konusunda anayasaya aykırılık teşkil eden kanunları ya da Cumhurbaşkanlığı kararnamelerini iptal etme yetkisi Anayasa Mahkemesinin

32 Gözler, K. (2019). s. 259.

33 Teziç, E. (2018). s. 11; Anayurt, Ö. (2019). s. 658.

34 a.g.e. s. 658.

tekeline bulunmaktadır. Bu bakımdan anayasanın üstünlüğü ilkesinin kanunlar ve Cumhurbaşkanlığı kararnameleri açısından kendiliğinden bir sonuç doğurması söz konusu değildir³⁵. Bu konu, yönetmelikler ve diğer idari hukuki düzenlemeler bakımından ise daha karmaşıktır. İdari yargı mecrasında mahkemeler, önlerine gelen uyuşmazlığa uygulamak durumunda oldukları yönetmelik ve sair idari düzenleyici işlem hükümlerini belirli şartlar altında İdari Yargılama Usulü Kanunu mad. 7/4 kapsamında *ihmal etme* imkânına sahip bulunmaktadır³⁶. Dolayısıyla kanunlar ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin aksine yönetmelik ve diğer idari düzenleyici işlemler bakımından anayasanın üstünlüğü ilkesinin doğrudan bir sonuç doğurmadığını söylemek mümkün değildir.

Bu meyanda Anayasa Mahkemesinin bir kararında yer alan karşı oy yazısında öne sürülen bir görüşe göre Anayasa'nın 11. maddesinde düzenlenen "anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü" ilkesinden kaynaklanan bir diğer önemli kurumun ise *anayasaya uygun yorum ilkesi* olduğu ifade edilmektedir. Yine aynı görüşün devamında Anayasa Mahkemesinin 31/3/1987 tarihli ve E.1986/24, K.1987/8 sayılı kararına atıfta bulunmak suretiyle *anayasaya uygun yorum ilkesi* "...bir yasa hükmünün değişik yorumlara açık bulunması halinde Anayasa'yla bağdaşan ihtimale öncelik tanıma..." şeklinde tanımlanmaktadır³⁷. Anayasaya uygun yorum sayesinde hukuk normlarının yorumunda anayasal hükümlerin gözetilmesi sağlanmakta, böylelikle anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü ilkesi ile anayasaya sadakat yükümlülüğünün etkinliği pekiştirilebilmektedir³⁸.

35 Gözler, K. (2019). s. 259, 260.

36 İdari yargıda ihmal konusunda bkz. Yasin, M. (2013) "İdari Yargılama Usulünde Düzenleyici İdari İşlemlerin İhmal Meselesi", *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, C. 16., S. 1.-2., ss. 9, 27; Tan, T. (2014). *İdare Hukuku*, Ankara: Turhan Kitabevi, s. 24.

37 AYM, E.2016/150, K.2017/179, 28/12/2017.

38 Anayasa uygun yorum sayesinde idare yargıcının da anayasaya uygunluk denetiminde yardımcı bir rol üstlendiği düşünülmektedir. Bkz. Azrak, A. Ü. (1992). "İdari Yargıda Anayasaya Uygunluk Sorunu", *Anayasa Yargısı*, C. 9., ss. 332-339.

B. İLKENİN YARGI ERKİNE SİRAYETİ

Kısaca ortaya konulan kapsamıyla *anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü ilkesi* anayasalarca devlet erklerini ve hukuk kişilerini muhatap alan hukuk düzenlemelerinin uygulanırılık ve etkinlik bakımından güçlenmesi gayesine hizmet eden anayasal bir ilke olarak tanımlanabilmektedir. Bu ilke, tüm muhataplarına eylem ve işlemlerinde anayasaya uygun davranma yükümlülüğü öngörmektedir. Yine Anayasa Mahkemesine göre anayasanın bir maddesine aykırılık durumu, aynı zamanda 11.inci maddeye aykırılığın belirtisi olarak kabul edilmektedir³⁹. Diğer bir ifade ile Mahkemenin bu yorumuna göre 11. maddenin anayasanın etkinliğini sağlayan *asli normatif temel* olarak kabul edilmesi söz konusudur. Anayasanın olması gerektiği biçimde varlık gösterebilmesi, görünürde var olma ile yetinmeyerek muhataplarca uygulanabilir ve etkin olabilmesi, hukuken bahse konu 11. madde sayesinde temel kazanabilmektedir.

Bu denli büyük öneme sahip olan 11. maddenin muhataplığı meselesi ise anayasa koyucu tarafından açıkça düzenlenmiştir. 11. madde lafzında muhataplar, yasama, yürütme ve yargı organları, idare makamları ve diğer kuruluş ve kişiler olarak sarih biçimde zikredilmektedir. Sayılan muhataplar özetle devlet dâhil tüm gerçek ve tüzel kişileri ihtiva etmektedir. Devlet erkleri arasında yer alan yargı erkinin de 11. maddenin muhatapları arasında yer aldığı ise son derece açıktır.

Bilindiği üzere yargı erki, hukuk kişileri arasındaki hukuki uyuşmazlıkları hukuka uygun olarak çözümlenmek suretiyle yargı fonksiyonunu icra etmektedir. Yargı fonksiyonu, Anayasa mad. 9 uyarınca bir yetki olarak bağımsız mahkemelere verilmiştir. Yargı organı ya da yargı mercileri, önlerine gelen uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin pozitif hukuk kurallarını somut olaya uygulamak suretiyle hukuka uygun kararlar verebilmektedir. Yargı fonksiyonunun yerine

39 AYM, E.1989/14, K.1989/49, 19/12/1989.

getirilmesi esnasında, somut uyuşmazlığa uygulanması gereken hukuk normunun anayasanın herhangi bir hükmüne aykırı olabilmesi ihtimal dâhilindedir. Böyle bir durumda yukarıda kısaca ifade edildiği üzere, özellikle adli yargı örgütündeki mahkemelerin anayasaya aykırılık teşkil ettiği varsayılan hukuk normunu ihmal edebilmesi kural olarak mümkün değildir. Zira anayasaya aykırılık iddiasını kesin olarak çözüme yetkisi ve görevi, Anayasa Mahkemesine aittir.

Diğer taraftan anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü ilkesinin adli yargıdaki etkisini daha geniş ele almak gerekir. Öyle ki anayasaya aykırılık durumu, hukuk normunun anlamlandırılması çabası olarak tanımlanan *yorum* eylemi nedeniyle de doğabilmektedir. Yorum yetkisine sahip bulunan tüm yargı mercileri bakımından, anayasaya aykırı yorumda bulunabilme riski mevcuttur. Bu risk, herhangi bir yargı merciinin uygulama maksadıyla anlamlandırmada bulunduğu hukuk normuna anayasaya aykırı bir anlam atfetmesi suretiyle gerçekleşebilmektedir. Böylece anayasaya aykırı yorum yapan ilgili mahkemenin vereceği kararın da anayasaya aykırılığı söz konusu olabilmektedir. Diğer taraftan bahse konu aykırılık durumu, ilgili mahkemenin *anayasaya sadakat yükümlülüğüne* aykırılık niteliğini de haizdir. Bu durum, sadakat yükümlülüğünün muhatapları kapsamında yer alan Yargıtay bakımından da geçerlilik arz etmektedir.

C. YARGITAYIN ANAYASAYA SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN ANAYASA MAHKEMESİNCE DENETİMİ

Anayasaya sadakat yükümlülüğü 1982 Anayasası kapsamında “Başlangıç” kısmında, mad. 42’de, mad. 81’de ve mad.129/1’de zikredilmektedir. Başlangıçta yer alan ifadeye göre 1982 Anayasası “...sözüne ve ruhuna... saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere” varlık kazanmıştır. Anayasa’nın 42. maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca “Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.”. 81. maddede ise milletvekili andı kapsamında milletvekillerinin

“...Anayasaya sadakattan...” ayrılmayacakları yönündeki taahhütleri mevcut bulunmaktadır. Anayasa'nın 129/1 hükmüne göre ise “Memurlar ve diğer kamu görevlileri Anayasa ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler.”. Zikredilen bu düzenlemelerden “Başlangıç” hükmü ile 129/1 hükmü, Yargıtayın anayasaya sadakat yükümlülüğünü pozitif hukuk zemininde temellendirmektedir.

2022 yılında verdiği bir kararında Anayasa Mahkemesi, 129/1 hükmüne dair şöyle bir değerlendirmede bulunmaktadır: “Anılan hüküm uyarınca devletin memurlar ve kamu görevlilerinden özel bir güven ve sadakat bağlılığı ile kamu görevini yerine getirmelerini talep etme yetkisi bulunmaktadır. Bu husus devletin faaliyetlerine güven duyulmasının bir gereğidir.”⁴⁰. Böylece Mahkeme, anayasaya sadakat yükümlülüğünün devletin faaliyetlerine yönelik güvenin tesisi açısından gereklilik arz ettiğini ifade etmiştir. Devletin faaliyetlerinin yasama fonksiyonu, yürütme fonksiyonu ve yargı fonksiyonu olarak özetlenebilmesi mümkündür. Diğer taraftan geniş anlamda kamu görevlisi⁴¹ kapsamında hâkimlerin de yer almaları söz konusudur. Bu nedenlerle hâkimler ve dolayısıyla mahkemeler açısından da kendi fonksiyon alanlarında anayasaya sadakat yükümlülüğünün bulunduğu, bu yükümlülüğün ise toplum nezdinde yargı fonksiyonuna ve yargı organına duyulan güven için elzem olduğu söylenebilir.

Diğer taraftan Anayasa mad. 138 uyarınca hâkimlerin anayasaya, kanunlara ve hukuka uygun olarak karar vermeleri gerekir. Danışma Meclisinin maddeye dair gerekçesinde, “... Hâkim herhangi bir kanun hükmünü uygularken gerek tarafların beyanlarını dikkate alarak ve gerek kişisel araştırma ve incelemesini esas tutarak kanununun Anayasaya aykırı olduğu kanısına varırsa veya

40 AYM, E.2018/76, K.2022/125, 26/10/2022, §§ 31, 32.

41 Kamu görevlisi kavramının Anayasa kapsamında belirsiz olması ve öğretilerde karmaşaya yol açtığı düşünülmektedir. Eren'e göre asli ve sürekli bir kamu hizmetini meslek olarak seçen, özlük işleri, atanma, görev ve yetkilerinin kanunla düzenlendiği, idari kadro ve hiyerarşi içinde yer alan kişilerin kamu görevlisi olarak tanımlanabilmesi mümkündür. Eren, H. (1998). “1982 Anayasası ve Kamu Görevlileri Kavramı”, A.Ü. Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 2., S. 1., s. 87.

kendisi aykırılık görürse Anayasa Mahkemesine başvurabilecektir.” ifadeleri geçmektedir⁴². Gerekçede hâkimlerin anayasaya aykırı kanunlara karşı somut norm denetimi mekanizmasını işletme yükümlülüğü altında buldukları hususu vurgulanmaktadır. Bununla birlikte yine gerekçede, anayasaya uygunluk denetimi konusunda Anayasa Mahkemesinin *tekelci denetim yetkisi* de hatırlatılmaktadır.

Bu nedenlerle Anayasanın “Başlangıç” kısmı, mad. 11, mad. 129/1 ve mad. 138 kapsamında hâkimlerin ve mahkemelerin (yargı organının) anayasaya sadakat yükümlülüğü altında bulunduğu aşikârdır. Dolayısıyla Anayasa mad. 154’te yargı organı kapsamında düzenlenen Yargıtayın da aynı pozitif anayasal normlar gereğince anayasaya sadakat yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu çerçevede Yargıtay, gerçekleştirdiği yargı fonksiyonunda anayasaya uygun davranmakla yükümlüdür. Yeri gelmişken şunu da hatırlatmak gerekir ki anayasaya sadakat yükümlülüğü ya da anayasaya uygun davranma yükümlülüğü, Yargıtayın tüm fonksiyonları açısından geçerlilik arz etmektedir. Diğer bir ifadeyle Yargıtay gerek idari fonksiyonu⁴³ gerekse asli görevi olan yargı fonksiyonunda diğer tüm mahkemeler gibi anayasaya sadakat ya da anayasaya uygun davranma yükümlülüğü altında bulunmaktadır.

Nitekim 1982 Anayasası mad. 154/1 hükmü uyarınca “*Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.*”. 2797 s. Yargıtay Kanunu mad. 1’e göre bağımsız bir yüksek mahkeme olan Yargıtay “...*Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile bu Kanun ve diğer kanunların hükümlerine*

42 Yılmazoğlu, Y. E. ve Perdecioğlu, İ. E. (Haz.). (2019). *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Gerekçeli)*, Ankara: Anayasa Mahkemesi Yay., s. 849.

43 Bilindiği üzere yargı erkinin idari nitelikte olan fonksiyonları da bulunmaktadır. Söz gelimi Yargıtay dairelerindeki personelin özlük işlemleri, yargısal değil idari fonksiyon niteliğindedir. Yargı fonksiyonunun iki unsuru, birlikte gerekli kıldığı kabul edilmektedir: 1. Bahse konu işlem bir mahkeme tarafından gerçekleştirilmelidir. 2. İşlem hukuki uyumsuzluğu çözüme ilişkin, bir mahkeme kararı olmalıdır. Bkz. Gözler, K. ve Kaplan, G. (2022). *İdare Hukuku*, Bursa: Ekin Yay., ss. 21-22.

göre görev...” ifa eder. Bu itibarla 2797 sayılı Kanun’un mad. 1’i, Yargıtayın anayasaya sadakat yükümlülüğünün sarih, pozitif yasal dayanağını oluşturmaktadır.

Yargı fonksiyonunun icrası esnasında yargı merci tarafından ortaya konan irade, içeriğinde yoruma yer vermektedir. Yorum ile hukuk normunun somut olaydaki koşullar ve ilgili mevzuat kapsamında anlamlandırılması söz konusudur. *Azrak*’ın haklı olarak ifade ettiği üzere, yorum yapan yargıç ya da mahkeme esasen ilgili hukuk normunun alternatif anlamları arasında bir seçim yetkisini haiz bulunmaktadır⁴⁴. Yargı organı yorumu ile nihai bir sonuca ulaşmaktadır. Öyle ise ulaşılması gereken sonuç ne olmalıdır? Yine *Azrak* tarafından, bu sonucun geniş anlamda kamu yararı kapsamında yer alan adaletin gerçekleştirilmesi amacı olarak kabul edilmesi mümkündür. Ancak burada bahse konu adalet, *sosyal faydayı* dahi kapsayan geniş bir manada ele alınmalıdır⁴⁵. Meseleye Yargıtay özelinde yaklaşıldığında gerçekleştirilecek olan her bir yorum faaliyetinde sosyal faydayı kapsayacak nitelikte adaletin hedeflenmesi gerekmektedir. Bu nedenle her bir yorum eyleminde Yargıtayın kullanacağı seçme ya da takdir yetkisinin bahsi geçen geniş anlamli adalet ile örtüşmesi beklenebilecektir. Ancak diğer mahkemeler gibi Yargıtayın sahip olduğu kabul edilen, adalet gayesine yönelen, bu nedenle de *adaletle sınırlı olan yorum yetkisinin* Anayasa mad. 138/1 uyarınca pozitif hukuk kuralları ile de kayıtlı bulunması söz konusudur. Bu sebeple Yargıtayın anayasaya sadakat yükümlülüğü aynı zamanda bahse konu *adaletle sınırlı takdir yetkisinin pozitif anayasal sınırı* olarak anlam kazanmaktadır.

Anayasa hükümlerini *nihai olarak* yorumlama yetkisi, 1982 Anayasası mad. 148, 152 ve 153 hükümlerince münhasıran Anayasa Mahkemesinde bulunmaktadır. Anayasa Mahkemesi haricindeki sair yargı yerleri gibi Yargıtay da somut uyuşmazlığın çözümünde başvurulacak olan kanun ya

44 Azrak, Ü. (1968). “Yargı ve İdare İki Fonksiyonun Karşılaştırılması Üzerine Bir Deneme”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 34, S. 1-4, s. 144.

45 a.g.e. s. 137, 145.

da Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin anayasaya aykırılığı konusunda karar verme yetkisini haiz değildir. Anayasa Mahkemesi tarafından yapılan anayasaya uygunluk denetimi neticesinde verilen kararlar, diğer mahkemeler gibi Yargıtay açısından da bağlayıcılık arz eder. Bu bakımdan 1982 Anayasası, Anayasa Mahkemesi ile Yargıtay arasında hiyerarşik bir tercihte bulunmamış olsa dahi anayasaya uygunluk denetimi ve anayasal hükümlerin yorumlanması bakımından Anayasa Mahkemesi kararlarını diğer yargı yerleri gibi Yargıtay açısından da bağlayıcı kılmaktadır. Yargıtayın herhangi bir somut uyuşmazlıkta Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş bir normu esas alması mümkün olmadığı gibi Anayasa Mahkemesince iptal talebi reddedilmiş olan meri bir normu ihmal edebilmesi de mümkün değildir. Öyle ise anayasaya sadakat yükümlülüğü bulunan Yargıtayın bahse konu yükümlülüğünün somutlaştırılması ancak Anayasa Mahkemesi sayesinde gerçekleşebilmektedir. Dolayısıyla diğer mahkemeler gibi Yargıtayın anayasaya sadakat yükümlülüğünün de Anayasa Mahkemesi kararları çerçevesinde somutlaştırılması ve böylece Anayasa Mahkemesince Yargıtayın yorum yetkisine dair anayasal sınırların çizilmesi söz konusudur. Çizilen somut sınırların etkinlik kazanabilmesi ise ancak etkin bir denetim mekanizmasının işletilebilmesine bağlı bulunmaktadır. Bu nedenlerle Yargıtayın anayasal sadakat yükümlülüğüne ilişkin etkinlik meselesinin, Anayasa Mahkemesi kararları ışığında irdelenmesi gerekir. Ancak içtihadî yaklaşım öncesinde Anayasa Mahkemesi tarafından gerçekleştirilecek olan bahse konu denetime diğer bir ifadeyle anayasa normlarının somutlaştırılması ya da yorumlanması konusuna açıklık kazandırmak meselenin anlaşılabilirliğine katkı sunacaktır.

II. ANAYASAL NORMLARIN YORUMU VE ANAYASA MAHKEMESİNİN NİHAİ YORUM YETKİSİ

Bilindiği üzere anayasalar en basit anlatımla devlet erklerinin oluşumu işleyişi ve birbirleriyle olan ilişkileri ile temel hak ve hürriyetleri konu edinir⁴⁶. Bu durum 1982 Anayasası bakımından da geçerlidir. Konu alanının ilk kısmı olarak kabul edilen, devlet erklerinin organik ve fonksiyonel yapısına ilişkin olan anayasa normlarının anlamının lafzi yorumla ortaya konabilmesi mümkündür. Örnek vermek gerekirse “*Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez.*” (Anayasa mad. 7), “*Türkiye Büyük Millet Meclisi genel oyla seçilen altı yüz milletvekilinden oluşur.*” (Anayasa mad. 75), “*Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.*” (Anayasa mad. 8), “*Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır.*” (Anayasa mad. 9) gibi anayasa normlarının anlamlarını ortaya koymak için karmaşık yorum yöntemlerine başvurma gereği yoktur. Zira bu gibi anayasal normların anlamı, normun lafzından anlaşılabilir niteliktedir. Ancak temel hak ve hürriyetler (anayasal haklar) açısından durum farklıdır. Temel hak ve hürriyetler, anayasanın asli gayesi olan devlet iktidarının sınırlandırılması işlevine yönelmektedir. Temel hak ve hürriyetlerin hak öznesine sunduğu norm alanın belirlenmesinde çoğu zaman türlü yorum yöntemlerine başvurulması gerekir.

Temel hak ve özgürlüklerin yorumu açısından, yorumlanacak olan düzenlemenin normatif yapısının niteliği önem arz etmektedir. *Oder'e* göre temel hak hürriyetler normatif yapıları bakımından *soyut ve genel nitelikli güvenceler (ilke normlar); pozitifleşmiş öz öğeleri (kural normlar); özel sınırlama nedeni içeren temel hak ve hürriyetler; sınırlama nedeni içermemekle*

46 Özer, A. (2016). *Anayasa Hukuku*, Ankara: Gazi Kitabevi, s. 9; Gözler, K. (2024). *Anayasa Hukukunun Genel Esasları Ders Kitabı*, Bursa: Ekin Yay., s. 22. *Kaboğlu'na* göre, bu iki konu başlığına çevresel anayasa hukukunu da eklemek gerekmektedir. Bkz. *Kaboğlu, İ. Ö.* (2024). s. 1-2.

birlikte sınırlama klozu içeren hak ve hürriyetler; sınırlama nedeni ya da sınırlama klozu içermeyen hak ve hürriyetler; düzenleme ya da tespit, gösterme, belirtme klozu içeren temel hak ve hürriyetler; tedbir alma yükümlülüğü içeren temel hak ve hürriyetler ve doğrudan etkiye sahip temel hak ve hürriyetler” şeklinde sınıflandırılabilir. İlke normların bir kısmı ana güvenceyi belirtmekle yetinir ve ilgili özgürlüğün somutlaştırılmasını yasa koyucuya ya da yargı mercine bırakır. Örneğin Anayasa m. 23/1'e göre, “Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.”. Bu gibi normların somutlaştırılması için teleolojik (gai) yorum ya da sistematik yorum gibi yöntemlere başvurulması gerekir. İlke normlardan Anayasa mad. 20/son hükmü⁴⁷ gibi bir kısmı ise hak ve hürriyetin kapsamını belirlemektedir. Kapsamın anayasa koyucu tarafından belirlenmiş olduğu ilke normlar bakımından ise sözel yorum ağırlık kazanmaktadır. Kural normlar ise temel hak ve özgürlükler lehine getirilmiş ve anayasada pozitif olarak somutlaşmış sınırlardır. Örnek vermek gerekirse Anayasa mad. 28/1 kapsamında “Basın hürdür, sansür edilemez...” hükmü sarıh bir biçimde sansürü yasaklamaktadır. Kural normlar, ilke normlara kıyasla belirli ve öngörülebilir niteliktedir. Doğrudan etkiye sahip olan, tüm makamlar tarafından doğrudan uygulanabilen ve nitelik itibarıyla kural norm olarak kabul edilen “Düzeltilme ve cevap yayımlanmazsa, yayımlanmasının gerekip gerekmediğine hâkim tarafından ilgilinin müracaat tarihinden itibaren en geç yedi gün içerisinde karar verilir.” (Anayasa mad. 32/2) gibi normlar bakımından da aynı durum geçerlilik arz etmektedir. Özel sınırlama içeren temel hak ve hürriyetler bakımından ise yorum konusunda sınırlama nedeninin yapısı etki göstermektedir. Şöyle ki “kamu düzeni” gibi müphem nedenlerin yorumu zorlaştırdığı, “başkalarının meslek sırlarının korunması” gibi açık, somut, ilgili özgürlüğün doğasına ve çağdaş anayasal düzenlere uygun sınırlama nedenlerinin ise

47 “Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar.”.

yorumu kolaylaştırdığı kabul edilmektedir. Sınırlama nedeni içermeyen fakat “*kanunda yazılı hâller*”, “*kanunda belirtilir*” ya da “*kanunla düzenlenir*” (Anayasa mad. 17/2, 22/son, 54/3) gibi sınırlama klozu içeren normlar bakımından ise anayasal hak ile anayasal değerler arasında optimum bir denge kurmak anlamında *uyumlaştırmada* bulunmak maksadıyla sistematik-teleolojik yoruma başvurmak gerekir. Sınırlama nedeni gibi sınırlama klozu da içermeyen hak arama özgürlüğü (Anayasa mad. 36) gibi hak ve hürriyetler içinse anayasanın bütünlüğü ilkesi çerçevesinde sistematik-teleolojik yorumdan faydalanmak mümkündür. Tedbir alma yükümlülüğü içeren “*Devlet, özel teşebbüslerin milli ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır.*” (Anayasa mad. 48/2) gibi normlarda ise tedbir alma yükümlülüğünün tespitinde diğer hak ve özgürlüklerle ve anayasal değerlerle (anayasanın bütünlüğü ilkesiyle) desteklenen sistematik-teleolojik yorum öne çıkmaktadır. Böylelikle “*sosyal amaçlar*” gibi soyut ifadelerin anayasanın tüketicinin korunması yönündeki (Anayasa mad. 172) düzenleme bağlamında anlamlandırılabilmesi mümkün olabilecektir⁴⁸.

Kısaca değinilen somut örneklerden de anlaşıldığı üzere yorum, en öz ifadesiyle hukuk normlarının taşıdığı anlamın ortaya konulması çabasıdır. Hukuk kurallarının gerçek anlamının tespit edilmesi amacına yönelen yorum faaliyetinin ise insanın kurala tabi olmasını gerekli kılan *hukuk devleti ilkesine* uygun olarak, subjektif ve değişken neticelere yol açmaması, uygulayıcılar değişse de mümkün mertebe aynı sonucu vermesi beklenir⁴⁹. Bu durum özellikle de yargı fonksiyonu açısından belirginlik kazanmaktadır. Hukuki uyumsuzlukları çözümlene faaliyetine yönelen

48 Oder, B. E. (2013). Anayasa Yargısında Temel Hak ve Özgürlüklerin Yorumu: Düzenleme Biçimleri, Kanıtlama ve Somutlaştırma Sorunları -2001 Anayasa Değişiklikleri Sonrasına İlişkin Gözlemler, içinde Ergül, O. (Haz.), *Anayasa Hukukunda Yorum ve Norm Somutlaştırması* (ss. 121-213), Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yay., ss. 127-134.

49 Gözler, K. (2013). Yorum İlkeleri, içinde Ergül, O. (Haz.), *Anayasa Hukukunda Yorum ve Norm Somutlaştırması* (ss. 15-120), Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yay., ss. 17-19.

yargı fonksiyonu, somut uyuşmazlığın çözümünde uygulanacak hukuk normunu yorumlamak durumunda kalır. Hukuk devletinden temellenen beklenti ise yargı erkince gerçekleştirilecek olan yorumun *öngörülebilir, nesnel ve istikrarlı* olmasıdır⁵⁰. Öngörülebilir, nesnel ve istikrarlı yoruma giden yol ise yukarıda kısaca ifade edilen, yoruma konu normun yapısal niteliklerinin doğru okunmasına ve bu niteliklere uygun yorum yöntemleri ile yorum ilkelerinin uygulanabilmesinden geçmektedir⁵¹. Bu durum, herhangi bir hukuk sisteminde varlık gösteren ve yorum faaliyetinde bulunan her derecedeki tüm yargı mercileri bakımından kritik öneme sahiptir. Hukuk sisteminin yapı taşları olarak betimlenebilen mahkemelerin yargısal faaliyetlerinin kolektif olarak sistemin etkinliğini belirlediği gerçeğinden yola çıkıldığında yüksek mahkemelerin üstlendikleri rol açısından yorum faaliyetinde hataya düşülmemesi bütün bir hukuk sisteminin selameti açısından kritik öneme sahiptir. Anayasa mahkemelerince gerçekleştirilen yorum faaliyeti sayesinde devlet erklerince gerçekleştirilen anayasaya aykırılıkların giderilmesi dolayısıyla da ilgili hukuk sisteminin anayasaya uygunluğu gözetilebilmektedir. Devletin diğer erkleri gibi yargı erki tarafından yapılan anayasaya uygun olmayan hatalı yorumların anayasa mahkemesi tarafından denetlenmesi süreci de bu nedenlerle sağlıklı işleyen, çağdaş kriterlere uygun her hukuk devleti için büyük bir önem taşır.

Anayasayı yorumlamak, ilgili metnin içeriğindeki kelime ve cümlelerin anlamını ortaya koymanın ötesinde ilgili normu anayasal kurum ve kavramlar yardımıyla açıklayabilmeyi gerektirir. Yorum yoluyla eski tarihli ve genel anayasa normunun açık, belirli, zaman ve yer bakımından somut durum ile uzlaşması hedeflenmektedir. Anayasa normlarına dair sağlıklı bir yorumda bulunabilmek için ulusal hukuk verileri yanı sıra uluslararası ve karşılaştırmalı yöntemlere başvurulması da gerekir. Bu amaçla girilen yorum

50 Oder, B. E. (2013). s. 134.

51 Gözler, K. (2013). s. 17-19.

faaliyetinde anayasa hukuku uzmanları arasında dahi farklı değerlendirme ve görüşlere ulaşılabilmektedir. Farklılaşan bu yorumlar arasındaki mücadelede ise yorumlayıcıların ortaya koyduğu gerekçeler belirleyici olmaktadır. Öyle ki *hukuki mantık yürütme* sürecinin temelinde, *gerekçe* mevcut bulunmaktadır⁵².

Anayasa hükümlerinin uygulayıcılar ve hukuk doktrini tarafından yorumlanabilmesi söz konusudur. Bu yönüyle anayasa normlarının Anayasa Mahkemesi haricindeki aktörler tarafından yorumlanması olağan ve gereklidir. Ancak Türkiye Cumhuriyeti devleti Anayasa Mahkemesinin yorumu, Mahkemenin hukuki statüsü ile yaptığı yorum neticesinde yasama, yürütme, yargı, idare makamları ile gerçek ve tüzel kişiler için bağlayıcı kararlar vermesi yönleriyle diğer yorumlardan ayrılmaktadır. Bu sebeple “...*anayasayı bağlayıcı biçimde yorumlama tekelinin hukuk düzeni içerisinde sadece anayasa mahkemesine ait olduğu söylenebilir.*”⁵³. Anayasa Mahkemesinin de aynı görüşü benimsemesi söz konusudur. Nitekim bireysel başvuru neticesinde vermiş olduğu bir kararında Mahkeme “...*Norm denetiminde olduğu gibi bireysel başvuru yolunda da Anayasa maddelerinin nihai yorum yetkisi Anayasa Mahkemesine aittir...*” demek suretiyle anayasayı yorumlama konusundaki tekel (nihai) yetkisini işaret etmektedir⁵⁴. Şu hususu bir kez daha açıklığa kavuşturmak gerekir ki diğer aktörlerin de anayasa normlarını yorum yetkisini haiz olması söz konusu olmakla birlikte anayasa normlarını *nihai ve bağlayıcı olarak yorumlama yetkisi* Anayasa Mahkemesindedir. Diğer bir anlatımla Anayasa Mahkemesi, hukuk devleti ilkesinden

52 Kaboğlu, İ. Ö. (2024). *Anayasa Yargısı Avrupa Modeli ve Türkiye*, İstanbul: Platon Plus Yay., s. 83-85.

53 Hakyemez, Y. Ş. (2022). “Anayasa Mahkemesinin Norm Denetimi Kararlarında Hak ve Özgürlüklerin Kapsamını Genişleten Yorumu”, *Anayasa Yargısı*, C. 39., S. 1., s. 234.

54 *Kadri Enis Berberoğlu (2)* [GK], B. No: 2018/30030, 17/9/2020, § 71. Mahkeme sonrasında şu kararlarında aynı görüşüne atıfta bulunmaktadır: *Ömer Faruk Gergerlioğlu* [GK], B. No: 2019/10634, 1/7/2021, § 82; *Figen Yüksekdağ Şenoğlu ve diğeri*, B. No: 2016/39759, 30/3/2022, § 41; *Leyla Güven* [GK], B. No: 2018/26689, 7/4/2022, § 105; *Hulusi Yılmaz* [GK], B. No: 2017/17428, 1/12/2022, § 54.

temellenen⁵⁵ söz konusu nihai (tekil) yorum yetkisi sayesinde diğer aktörlerce yapılan yorumları geçersiz kılacak *üstün ve bağlayıcı bir yorum* ortaya koyabilmektedir.

Anayasa normlarının yorumlanması faaliyeti yukarıda kısaca değinilen kapsamıyla son derece teknik ve uzmanlık gerektiren bir faaliyettir. Hukuk dalları arasındaki farklılaşmanın kaçınılmaz olduğu günümüzde her hukukçunun bir anayasa hukuku uzmanı olması elbette beklenemez. Anayasa normlarının doğru yorumu için gereken uzmanlığa sahip olmayan hukukçular tarafından yapılan yorumlarda hataya düşülebilmesi ise her zaman olasıdır. Kamu hukuku ile özel hukuk ayrımının kabul edildiği Kara Avrupası hukuk sistemleri bakımından bu durum, özel hukuk alanında yer alan yargı yerleri açısından daha da büyük bir risk teşkil edebilmektedir. Her hâkimin anayasa hukuku alanında asgari bir düzeyde bilgi sahibi olması gerektiği yönündeki varsayım gerçek dahi olsa anayasa normlarının doğru yorumu için gereken asgari uzmanlık seviyesine hâkimlerin geneli bakımından erişilebilmesi pek gerçekçi bir beklenti değildir. Bu nedenle anayasa mahkemeleri aynı zamanda *anayasanın resmî yorumcusu yargı mercileri* olarak da kabul edilebilmekte⁵⁶ ve diğer yargı mercilerinin anayasal sınırlar ya da anayasaya sadakat yükümlülüğü çerçevesinde işlev görmelerinin teminatı olarak varlık göstermektedir. Bu durum Türkiye Cumhuriyeti devleti Anayasa Mahkemesi bakımından da geçerlidir. Diğer taraftan Anayasa Mahkemesine tanınan bu anayasal yetkinin varlık amacına hizmet eder biçimde

55 Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatına dair yaptığı bir değerlendirmede “*Anayasa hükümlerinin yeknesak bir biçimde uygulanması ve yorumlanmasını sağlama görevi Anayasa Mahkemesine aittir. Öte yandan diğer yargı organlarının da Anayasa hükümlerini yorumlaması mümkün, hatta gerekli olabilir. Bu bakımdan Anayasa Mahkemesi Anayasa hükümlerini yorumlama konusunda yegâne makam değildir. Ancak Yüce Divanın görevine ilişkin Anayasa kurallarının doğrudan yorumlanması ve uygulanması ile ilgili meselelerde nihai yorum yetkisi Anayasa Mahkemesininindir. Dolayısıyla Yüce Divanın görevleriyle ilgili anayasal kurallar yorumlanırken Anayasa Mahkemesi kararlarının yargı mercileri tarafından gözetilmemesi kanuni hâkim güvencesini ihlal edebilir.*” demek suretiyle nihai yorum yetkisine, *hukuk devleti ilkesi* çerçevesinde açıklık getirmek durumunda kalmıştır. Bkz. Ahmet Çörekçi [GK], B. No: 2021/30753, 26/1/2023, § 120.

56 Kaboğlu, İ. Ö. (2024), s. 85.

kullanılması beklenir. *Turhan* söz konusu beklentinin Anayasa Mahkemesince liberal değerlerle uyumlu, *hak-temelli veya hak-eksensli bir yorum* biçiminin kabul edilmesi ve Mahkemenin yorumlarında devlet-birey sıralamasında *bireylerin hak ve özgürlüklerine öncelik vermesi* suretiyle karşılanabileceğini ifade etmektedir⁵⁷.

1982 Anayasası tarafından anayasa hükümlerinin yeknesak bir biçimde uygulanmasını ve nihai olarak yorumlanmasını sağlama yetkisi ile donatılmış olan Anayasa Mahkemesinin bu yetkisi, Yargıtay (kararları) üzerinde de etkisini göstermektedir. Bahse konu etkinin ise ilgili Anayasa Mahkemesi kararları üzerinden içtihadî yöntem yardımıyla okunabilmesi mümkündür.

III. ANAYASA MAHKEMESİNİN YARGITAY İÇTİHAT DEĞİŞİKLİKLERİ VE FARKLILIKLARI KONUSUNDAKİ TUTUMU

Tüm anayasal organlar gibi Yargıtay da anayasa ile kendisine verilmiş olan görev ve yetkilerinde Anayasa kuralları ile bağlı olarak anayasaya sadakat yükümlülüğü çerçevesinde hareket etmek durumundadır. Yargıtayın söz konusu sadakat yükümlülüğünü denetleme yetkisi ise 1982 anayasal düzeninde, yukarıda izah edildiği üzere Anayasa Mahkemesine aittir. Anayasa Mahkemesi denetiminde 1982 Anayasası'nı kıstas almaktadır. Sahip olduğu denetim yetkisi ise Anayasa Mahkemesinin Yargıtay üzerinde yer alan bir üst derece mahkemesi olduğu anlamına gelmemektedir. Anayasa Mahkemesi bir derece mahkemesi gibi ilgili hukuki uyuşmazlığın esasına dair değerlendirmede bulunmaz. Anayasa Mahkemesi tarafından da kabul edilen görüşe göre somut uyuşmazlıkta uygulanacak hukuk kurallarının tespiti ve bu kuralları yorumlama yetkisi derece mahkemelerine aittir. Bu bakımdan Anayasa Mahkemesinin Yargıtay yerine geçerek

57 Turhan, M. (2007). "Anayasanın Hak Temelli Yorumu ve Anayasa Yargısı", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 62., S. 3., ss. 379-404, 402-403. Benzer yönde bkz. Gülsoy, M. T. (2007). s. 257; Arslan, Z. (2005). *Anayasa Teorisi*, Ankara: Seçkin Yay., ss. 240-242.

ilgili normu somut olay çerçevesinde yorumlaması ya da derece mahkemelerinin farklı yorumları arasında bir tercihte bulunması söz konusu değildir. “...Anayasa Mahkemesinin kanunilik ilkesi bağlamındaki görevi, hukuk kurallarının birden fazla yorumunun varlığının hukuki belirlilik ve öngörülebilirliği etkileyip etkilemediğini tespit etmektir...”⁵⁸. Diğer taraftan “... Anayasa Mahkemesinin bu yöndeki denetimi sırasında belirlilik ve öngörülebilirlik ilkeleri bakımından değerlendirme yapması bu yorumlardan birini benimsediği veya bunlardan birine üstünlük tanıdığı biçiminde anlaşılmalıdır...”⁵⁹.

Böylelikle Anayasa Mahkemesince gerçekleştirilen anayasaya uygunluk denetimi yoluyla, diğer yargı mercileri gibi Yargıtayın da muhatap bulunduğu anayasaya sadakat yükümlülüğünün denetlenebilmesi mümkün olabilmektedir. Diğer taraftan sözü geçen denetim, 2012 yılında⁶⁰ uygulanmaya başlamış olan *bireysel başvuru usulü* sayesinde varlık kazanabilmiştir. Zira nitelikleri gereği normlara yönelik denetim yolları olan somut norm denetimi (itiraz/defi yolu) ile soyut norm denetimi (iptal davası) kapsamında Anayasa Mahkemesinin Yargıtayın yorum yetkisini denetleyebilmesi mümkün değildir. Bu sebeple Anayasa Mahkemesi ancak bireysel başvuru usulü sayesinde Yargıtayın yorumlarıyla şekillenen içtihat tercihlerinden kaynaklanan ihlal iddialarını denetleme yetkisine kavuşabilmiştir.

Anayasa Mahkemesinin bahsi geçen denetimlerinde yoğunluklu olarak Yargıtayın yorum yetkisi kullanımında ya da içtihat inşasında *adil yargılanma hakkı* kapsamında yer alan *hakkaniyete uygun yargılanma hakkının*⁶¹ (Anayasa m. 36'nın)

58 Mehmet Arif Madenci, B. No: 2014/13916, 12/1/2017, § 81.

59 Ford Motor Company, B. No: 2014/13518, 26/10/2017, § 66.

60 Bireysel başvuru yolu, 1982 Anayasası Geçici m. 18/7 ve 6216 s. Kanun m76/1-a uyarınca 23 Eylül 2012 tarihinden itibaren uygulanmaya başlamıştır. Güveyi, N. (2015). *Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Aşamaları*, İstanbul: On İki Levha Yay., s. 54.

61 Hakkaniyete uygun yargılanma hakkına dair bilgi için bkz. Karakehya, H. (2014). “Ceza Muhakemesinde Hakkaniyete Uygun Yargılanma Hakkına İlişkin Esaslar”, *Ombudsman Akademik*, C. 1., ss. 90-95.

ihlal edilip edilmediği, *hukuk devleti ilkesinin* unsurları olan *hukuki güvenlik ve hukuki belirlilik ilkeleri* (Anayasa mad. 2) ışığında irdelenmektedir. Konuya dair Anayasa Mahkemesi içtihatlarına bakıldığında bireysel başvuru kararları kapsamında, Yargıtay yorumlarıyla oluşan içtihatlardan kaynaklanan çok sayıda ihlal kararı verildiği anlaşılmaktadır. Bu ihlal kararları ise kendi içinde genel olarak “*dairenin kurul içtihadından ayrılması nedeniyle ihlal*”, “*derin ve sürekli içtihat farklılığı nedeniyle ihlal*” ve “*makul gerekçeden ve istikrarlı uygulamadan yoksun içtihat değişikliği nedeniyle ihlal*” olmak üzere üçlü bir sınıflandırmaya tabi tutulabilmektedir. Söz konusu sınıflandırma çerçevesinde, içtihadi yaklaşımda bulunmak suretiyle Anayasa Mahkemesinin konuya dair yaklaşımının (tutumunun) okunabilmesi mümkündür.

A. DAİRENİN KURUL İÇTİHADINDAN AYRILMASI NEDENİYLE İHLAL

Anayasa Mahkemesince incelenen bir bireysel başvuruda⁶², başvuru Elektrik Üretim A.Ş.ye (EÜAŞ) ait bir termik santralde işçi olarak çalışmaktadır. Başvuru 2012 yılında ilgili hizmet kolunda faaliyette bulunan sendikaya üye olmuştur. Üyeliği sonrasında başvuran, sendika ile EÜAŞ arasında halen yürürlükte bulunan toplu iş sözleşmesinden kaynaklanan ücret ve işçilik alacaklarını EÜAŞ’tan talep etmiş ancak EÜAŞ başvuru sahibinin talebini kendi işçisi olmayıp taşeronun işçisi olması gerekçesiyle reddetmiştir. Bunun üzerine başvuran, iş mahkemesinde bahse konu ücret ve işçilik alacaklarının ifası konulu dava açmıştır. Başvuranın davası hizmet alımına konu işin asıl iş niteliğinde bulunması, bu sebeple asıl işveren ile alt işveren arasındaki hizmet alımının muvazaalı olduğu gerekçesiyle iş mahkemesince kabul edilmiştir. Bu meyanda aynı iş mahkemesine başvuru haricinde diğer çok sayıda çalışan tarafından benzer davalar açılmış ve mahkeme istikrarlı biçimde aynı yönde kararlar vermiştir. İlk derece mahkemesinin sözü geçen kararları temyiz edilmiş, 2012 yılında temyiz incelemesinde görevli Yargıtay 22. Dairesi tarafından bahse konu kararlar bozulmuştur. Bozma

62 Hakan Altınca [GK], B. No: 2016/13021, 17/5/2018.

kararı akabinde dosyalardan bir kısmı 1. İş Mahkemesi, bir kısmı ise 2. İş Mahkemesine tevzi edilmiştir. 1. İş Mahkemesi bozma kararına direnmiştir. Direnme kararı üzerine dosyalar bu kez Yargıtay Hukuk Genel Kurulu tarafından incelenmiş ve Yargıtay Hukuk Genel Kurulu direnme kararını yerinde bulmuştur. 2. İş Mahkemesi ise başvurusunun dosyasının da aralarında bulunduğu dosyalarda, 22. Dairenin 2014 yılındaki bozma kararına uyarak davaların reddine karar vermiştir. 2016 yılında Yargıtay 22. Dairesi, Hukuk Genel Kurulu tarafından kendisine gönderilen dosyaların Hukuk Genel Kurulu kararı doğrultusunda onanmasına karar vermiştir. Böylelikle benzer davaların bir kısmı kabul edilmiş, başvurusunun davasının da aralarında bulunduğu bir kısım dava ise reddedilmiştir. Söz konusu içtihat farklılığının giderilmesi amacıyla Yargıtaya içtihadı birleştirme talebinde bulunulmuşsa da söz konusu talep reddedilmiştir. Bunun üzerine başvuran, adil yargılanma hakkının ihlali iddiasıyla bireysel başvuruda bulunmuştur. Başvuru üzerine Anayasa Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS/Sözleşme) mad. 6 ve Anayasa mad. 36'da güvenceye kavuşan *adil yargılanma hakkının* kapsamında yer alan *hakkaniyete uygun yargılanma hakkının* ihlal edildiğine, AİHS'in "Ön Sözü" ve Anayasa mad. 2 uyarınca *hukuk devleti (hukukun üstünlüğü) ilkesi* ışığında yorum yapmak suretiyle karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi kararında öncelikle "Uluslararası Hukuk" başlığı altında Avrupa AİHS ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarına atıfta bulunmakta, AİHM'in Sözleşme hükümlerinin yorumunda *hukukun üstünlüğü (hukuk devleti) ilkesinin* dikkate alınması yönündeki görüşüne değinmektedir. Bu bağlamda AİHM'e göre *hukuki belirlilik ilkesi, hukuk devleti (hukukun üstünlüğü) ilkesinin* temel unsurlarından biri olarak, hukuki durumlarda istikrarı ve toplumun mahkemelere olan güvenini garanti altına almaktadır. Diğer taraftan yine AİHM'e göre bir hukuk devletinde toplumun yargısal sisteme güven duyması gerekir. Farklı ve birbiriyle çelişen yargı kararlarının süreklilik arz etmesi ise hukuki belirsizlik durumuna neden olabilmektedir. Bununla birlikte

AİHM, hukuki belirlilik ilkesinin yargı kararlarının statik kalması olarak anlaşılması gerektiğini, ulusal mevzuatın yorumlanması yetkisinin ulusal mahkemelere ait olduğunu, kendisinin ulusal mahkemelere ait olan söz konusu yorumlama yetkisini kullanma görevi bulunmadığını vurgulamaktadır. AİHM, çelişkili yargı kararlarından doğan hak ihlali temelli başvurularda ulusal mahkemelerin yorum sonuçlarının AİHS ile uyumlu olup olmadığını denetlemekle sınırlı bir görevi olduğunu, bu bakımdan içtihat farklılığından kaynaklanan tutarsızlık sorununun çözümü için ulusal bir mekanizmanın bulunup bulunmadığının ve bu mekanizmanın etkin olup olmadığının önem arz ettiğini ifade etmektedir⁶³.

Aynı kararın devamında Anayasa Mahkemesi, AİHM'in yukarıda kısaca özetlenen yaklaşımını 1982 Anayasası hükümleri çerçevesinde benimsemekte ve temellendirmektedir. Bu kapsamda Mahkeme, Anayasa mad. 36'da güvence altına alınmış olan *adil yargılanma hakkı* ihlali iddialarının Anayasa mad. 2 uyarınca *hukuk devleti ilkesi* çerçevesinde çözümlenmesi gerektiğini, hukuk devleti ilkesinin gereklerinden birinin de toplumun devlete olan güvenine hizmet eden *hukuki güvenlik ilkesi* olduğunu, hukuki güvenlik ilkesinin hukuk normlarının öngörülebilirliğini, kişilerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmelerini ve devletin bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerektirdiğini ifade etmektedir. Mahkeme, hukuk devletinin bir diğer gereği olan *hukuki belirlilik ilkesine* de vurguda bulunmakta ve bu ilkeyi "...*yasal düzenlemelerin hem kişiler hem de idare yönünden herhangi bir duraksamaya ve kuşkuya yer vermeyecek şekilde açık, net, anlaşılır ve uygulanabilir olmasını, ayrıca kamu otoritelerinin keyfi uygulamalarına karşı koruyucu önlem içermesi...*" olarak tanımlamaktadır⁶⁴. Anayasa Mahkemesi görev sınırı konusunda da AİHM yaklaşımını benimsemekte ve bireysel başvurudaki görevinin kanunilik ilkesi çerçevesinde derece mahkemelerinin yerine geçerek

63 Hakan Altınca, §§ 31-35.

64 Hakan Altınca, §§ 43-45.

yorum yapmak ya da derece mahkemeleri yorumlarından birine üstünlük tanımak olmadığını, görevinin “...birden fazla yorumunun varlığının hukuki belirlilik ve öngörülebilirliği etkileyip etkilemediğini tespit etmek...” ile sınırlı bulunduğunu vurgulamaktadır⁶⁵.

İçtihat değişikliği konusunda da Anayasa Mahkemesi, AİHM ile benzer yaklaşımı sergilemekte ve içtihat değişikliğinin tek başına adil yargılanma hakkının ihlaline yol açmayacağı⁶⁶ hususuna kararında yer vermektedir. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi, *hukuki belirlilik ve öngörülebilirlik ilkeleri* gereğince aynı yüksek mahkemeler içindeki dairelerce benzer somut olay ve hukuksal durumdaki kişilerce açılan davalarda *çelişen kararlar* verilmemesi gerektiğini, bu hususta uygulamadaki yeknesaklığı sağlama görevinin ise yüksek mahkemelere ait olduğunu ifade etmektedir⁶⁷. Neticede Anayasa Mahkemesi başvuruya konu olayda Yargıtayın Daire ve Kurulunun içtihat farklılığından kaynaklı olarak birbiriyle çelişen kararların verildiğine, “...başvurucunun alacak isteği, tutarlı olarak uygulanmayan yeni içtihatla benimsenen esaslara göre değerlendirilmiş olup aynı somut olaydan kaynaklanan uyuşmazlıkların birbirine zıt olacak şekilde neticelenmesi hukuki belirsizliğe...” ve öngörülemezliğe yol açtığını, bu sebeple yargılamanın hakkaniyetinin zedelendiği ve başvurucunun Anayasa mad. 36’da güvence altına alınan *adil yargılanma hakkının* ihlal edildiğine karar vermiştir⁶⁸.

B. DERİN VE SÜREKLİ İÇTİHAT FARKLILIĞI NEDENİYLE İHLAL

Bir diğer ihlal kararının verildiği bireysel başvuruya konu uyuşmazlıkta⁶⁹ özetle bir sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfında büro görevlisi olarak çalışmakta olan başvuran, ilave

65 *Hakan Altıncan*, § 46.

66 Bu yönde görüş içeren eski tarihli bir başka karar için bkz. *Berna Berktaş Bayar*, B. No: 2013/4662, 10/3/2015, §§ 31-34.

67 *Hakan Altıncan*, §§ 47, 48.

68 *Hakan Altıncan*, §§ 55, 56.

69 *Yasemin Bodur*, B. No: 2017/29896, 25/12/2018.

tediye (kamu işçilerine ödenen ikramiye) alacağıının kendisine ödenmesini vakıftan talep etmiş, söz konusu talebin vakıf tarafından reddedilmesi üzerine Vakıf aleyhine iş mahkemesi sıfatıyla asliye hukuk mahkemesinde dava açmış, dava mahkeme tarafından kabul edilmiş fakat davalı vakfın istinaf başvurusu üzerine bölge adliye mahkemesi tarafından ilk derece mahkemesi kararı kaldırılmış ve dava reddedilmiştir. Bunun üzerine başvuran, *Yargıtay daireleri arasında süregelen görüş ayrılığından kaynaklı olarak davasının reddedildiği ve bu nedenle adil yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiasıyla bireysel başvuruda bulunmuştur*. Başvuru üzerine Anayasa Mahkemesi, yukarıda kısaca değinilen karardaki değerlendirmeleriyle örtüşen gerekçelerle ve AİHS (mad. 6 ve Ön Söz) ile AİHM içtihatlarına atıfta bulunmak suretiyle *hakkaniyete uygun yargılanma hakkının* (Anayasa mad. 36) kapsamında yer alan *hakkaniyete uygun yargılanma hakkının* ihlal edildiğine karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi bu kararında da yukarıdaki kararında olduğu gibi Anayasa mad. 36 kapsamında güvence altına alınmış olan *adil yargılanma hakkına* (Anayasa mad. 36), adil yargılanma hakkının bir gereği olarak *hukuk devleti ilkesine* (Anayasa mad. 2), hukuk devleti ilkesinin gereği olarak *hukuki güvenlik ve hukuki belirlilik* ilkelerine dayanan bir çözümlemeye bulunmuştur. Bu bağlamda Mahkeme, öncelikle hukuk devleti ilkesini akabinde ise bu ilke kapsamında yer alan *hukuki güvenlik ilkesi* ile *hukuki belirlilik ilkelerini* yukarıda ele alınan karardaki ifadeleri tekrarlamak suretiyle tanımlamaktadır⁷⁰.

Kararın devamında Anayasa Mahkemesi, yorum yetkisine ilişkin görüşünü izah etmektedir. Bu kapsamda Anayasa Mahkemesi, hukuk kurallarını somut uyuşmazlık çerçevesinde yorumlama ve birden fazla yorumun mevcut bulunması hâlinde bu yorumlardan hangisine üstünlük verileceği hususundaki yetkinin derece mahkemelerine ait olduğunu, kendisinin birden fazla yorum arasında

70 Yasemin Bodur, §§ 38-40.

tercihte bulunma yetkisinin olmadığını ifade etmektedir. Yorum hususunda Anayasa Mahkemesi, yukarıda değinilen kararında olduğu gibi AİHM yaklaşımıyla uyumlu olarak kendi görevinin kanunilik ilkesi çerçevesinde, “...birden fazla yorumunun varlığının hukuki belirlilik ve öngörülebilirliği etkileyip etkilemediğini tespit etmek...” ile sınırlı kaldığını vurgulamaktadır. Yukarıda ele alınan kararında olduğu gibi bu kararında da Anayasa Mahkemesi, yargı kararlarındaki değişiklikleri hukukun dinamik yapısı gereği olumlu karşılamakta ve kabul etmektedir. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi, yüksek mahkemeler içindeki dairelerin benzer uyumsuzluklarda tatmin edici gerekçe göstermeksizin farklı kararlar vermesinin hukuki güvenlik ve hukuki belirlilik ilkelerinin ihlaline neden olacağını ifade etmektedir. Zira bir daireye tevzi edildiğinde kabul edilecek olan davanın bir diğer daireye düştüğünde reddedilecek olmasının *ihtimale dayalı ve birbiriyile zıt hukuki sonuçlar doğurması* söz konusu olacaktır⁷¹.

Anayasa Mahkemesi bu kararında yukarıda ele alınan kararına da atıfta bulunmuş, “...Yargıtayın istikrarlı olarak uygulanan içtihattan ayrılarak yeni bir yaklaşımı benimsemesi hâlinde kamuoyu nezdinde yargıya olan güvenin muhafaza edilmesi bakımından yeni yaklaşımın istikrarlı bir şekilde uygulanması gerektiğine... içtihat değişikliği sonucunda benimsenen yaklaşımın uygulamada birliği sağlamakla görevli yüksek mahkemeler tarafından istikrarlı olarak uygulanmamasının adil yargılanma hakkını ihlal edebileceğine...”⁷² dair görüşünü tekrarlamıştır. Bu yaklaşımın Anayasa Mahkemesinin kendi içtihatlarındaki istikrarı gözetme hassasiyeti olarak yorumlanabilmesi kanaatimizce mümkündür. Nihayetinde somut başvuru konusundaki değerlendirmesinde Anayasa Mahkemesi, Yargıtay daireleri arasında yedi yıldır süregelen *derin ve sürekli içtihat farklılığının* içtihadı birleştirme kararı mekanizması kullanılmak suretiyle giderilmemesi sebebiyle “...sonucun *başvurucu için öngörülemeyen olduğu ve bu hususun hükümden*

71 Yasemin Bodur, §§ 41, 42.

72 Yasemin Bodur, § 45.

bağımsız olarak yargılamanın hakkaniyetini zedelediği sonucuna ulaşılmış...Açıklanan gerekçelerle başvuru Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı..." kapsamındaki hakkaniyete uygun yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir⁷³. Mahkemenin Yargıtayın derin ve süregelen (sürekli) içtihat farklılığından dolayı aynı yönde verilmiş başkaca çok sayıda kararları da mevcuttur⁷⁴.

C.MAKUL GEREKÇEDEN VE İSTİKRARLI UYGULAMADAN YOKSUN İÇTİHAT DEĞİŞİKLİĞİ NEDENİYLE İHLAL

2019 yılında bireysel başvuru üzerine verilmiş olan bir diğer kararında Anayasa Mahkemesi⁷⁵ Yargıtayın yerleşik içtihatlarına aykırı karar vermesinin *hakkaniyete uygun yargılanma ilkesinin ihlaline yol açtığına* karar vermiştir. Karara konu olayda başvuru, tapuda başkaları adına kayıtlı bulunan taşınmazın bir bölümü üzerine 1976 yılında konut inşa etmiş; 1999 ve 2008 yıllarında söz konusu taşınmazın sahipleri ve mirasçılara karşı asliye hukuk mahkemesinde olağanüstü kazandırıcı zamanaşımına (4721 sayılı Kanun, mad. 713'e) dayalı tapu iptali ve tescili davaları açmıştır. Açılan davalar asliye hukuk mahkemesi tarafından birleştirilmiş ve 2013 yılında "...birleşen davanın 2008 yılında açıldığını, Anayasa Mahkemesinin ise 17/3/2011 tarihinde 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 713. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan 'ölmüş' ibaresini iptal ettiğini, bu sebeple anılan maddede yer alan koşulların oluşmadığı..."⁷⁶ gerekçesiyle reddedilmiştir. Asliye Hukuk Mahkemesinin anılan kararı başvuru tarafından temyize taşınmış, Yargıtay (8'inci Dairesi) 2014 yılında temyiz başvurusunun reddine karar vermiştir. Ret kararı üzerine

73 Yasemin Bodur, § 52.

74 Bahse konu kararların bir kısmı için bkz. Mesut Demir ve diğerleri, B. No: 2020/16709, 16/3/2023; T.H. Çamlıkoru Konut Yapı Kooperatifi (2), B. No: 2018/36995, 2/11/2023; Hacer Deneri ve Okan Okutucu, B. No: 2019/1868, 13/10/2020; Abdullah Alp, B. No: 2019/14160, 13/10/2020; Lokman Abur ve Özge Karaboğa, B. No: 2018/36676, 13/10/2020; Mehmet Nuri Koçak ve diğerleri, B. No: 2018/34732, 13/10/2020; Savaş Çalan ve Tuba Gezen Alperoğlu, B. No: 2018/18903, 13/10/2020; Sadi Taş, B. No: 2018/13891, 13/10/2020; Hakan Akça ve diğerleri, B. No: 2018/4133, 19/11/2020.

75 Aşır Tunç, B. No: 2015/17453, 22/1/2019.

76 <https://www.anayasa.gov.tr/tr/haberler/bireysel-basvuru-basin-duyurulari/yargitayin-yerlesik-ictihatlarina-aykiri-olarak-karar-verilmesi-nedeniyle-hakkaniyete-uygun-yargilanma-hakkinin-ihlal-edilmesi/> (Erişim Tarihi: 7/6/2024)

başvurucu bu kez karar düzeltme yoluna başvurmuş ancak bu talebi de Yargıtayca reddedilmiştir. Bunun üzerine başvurucu “...Anayasa Mahkemesinin iptal kararının geçmişte kazanılmış haklara etki edecek şekilde geriye dönük uygulanması ve Yargıtayın yerleşik içtihadına aykırı karar verilmesi nedeniyle hakkaniyete uygun yargılanma hakkının ihlal edildiği...”⁷⁷ iddiasıyla Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuştur.

Anayasa Mahkemesi yaptığı değerlendirmede, yukarıda irdelenen iki kararıyla uyumlu ve istikrarlı biçimde *hukuk devletinin* (Anayasa mad. 2) ön koşulları arasında yer alan *hukuki güvenlik ve belirlilik ilkelerine* vurguda bulunmuştur⁷⁸. Mahkeme bahse konu değerlendirmesinde *hukuki güvenlik ve belirlilik ilkelerinin* kişilerin devlete, yargıya ve hukuka güven duyabilmeleri için elzem olduğunu ifade etmektedir. Yine Mahkemeye göre bu güven duygusunun muhafaza edilebilmesi için kişilerin güvenliğini temin eden hukuk kurallarının yorumlanması hususunda mahkemeler arasında uyumun, diğer bir ifadeyle içtihat birliğinin sağlanması gerekmektedir. İchtihat birliğini sağlamak ve içtihat farklılıklarını çözümlenmek ise yüksek mahkemelerin fonksiyonları arasında yer almaktadır. Dolayısıyla bir yüksek mahkeme olarak Yargıtay da kendi görev alanı olan adli yargı kapsamında içtihat birliğini sağlamakla yükümlüdür⁷⁹. Diğer taraftan bu durum, Yargıtayın içtihat değişikliğine gitmesine engel teşkil etmemektedir. Zira içtihat değişikliği, hukuk kurallarının zamana bağlı olarak yaşanan değişikliklere uyum sağlayabilmeleri bakımından gereklidir. Ancak içtihat değişikliklerinin *tatmin edici gerekçelerle*⁸⁰ amaca uygun olarak

77 <https://www.anayasa.gov.tr/tr/haberler/bireysel-basvuru-basin-duyurulari/yargitayin-yerlesik-ictihatlarina-aykiri-olarak-karar-verilmesi-nedeniyle-hakkaniyete-uygun-yargilanma-hakkinin-ihlal-edilmesi/> (Erişim Tarihi: 7/6/2024)

78 *Aşır Tunç*, §§ 52, 56, 57, 64, 68, 69.

79 Yargıtayın bahse konu görevinin kanuni dayanağı Yargıtay Kanunu mad. 15 ve 16'dır. Konuya dair ayrıca bkz. Yılmazoğlu, Y. E. (2019). “İchtihat Farklılıklarının Temel Hak ve Özgürlükler Yönünden Değerlendirilmesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, C. 7., S. 13., ss. 603-605.

80 Bu kapsamda Anayasa Mahkemesi, Yargıtay Dairesinin aynı maddi vakaya dair gerekçe göstermeksizin (herhangi bir açıklamada bulunmaksızın) içtihat değişikliğine gitmesini hakkaniyete uygun yargılanma hakkının ihlali olarak

yapılması şarttır. Bu gerekçelerle Anayasa Mahkemesi, Yargıtayın bir dairesince gidilen içtihat değişikliğinin tek başına anayasaya aykırılık teşkil etmeyeceği görüşünü ortaya koymaktadır. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesine göre, şayet gidilen içtihat değişikliği gerekçelendirilmemişse ya da gidilen değişiklik ilgili Yargıtay Dairesi ya da Yargıtay Hukuk Genel Kurulunca benimsenmemiş ise Anayasa Mahkemesine göre Anayasa mad. 36 kapsamında güvence altına alınmış olan *hakkaniyete uygun yargılanma hakkı* ihlal edilmektedir. Çünkü bu gibi durumlar, içtihat değişikliğinin yalnızca münferit uyuşmazlıklarda uygulanmasına ve fakat benzer koşullara sahip diğer uyuşmazlıklarda ise hukuki belirsizliğe yol açacak şekilde aksi yönde uygulamaların devamına yol açabilmektedir. Nihayetinde ise söz konusu ayrık uygulamalar sebebiyle yargılamanın hakkaniyeti zedelenebilmektedir. Anayasa Mahkemesinin vurguladığı bir diğer önemli husus ise yargılamanın hakkaniyetini zedeleyecek nitelikteki içtihat farklılıklarını giderme görevinin Yargıtaya ait olduğu hususudur. Somut uyuşmazlıkta ise *yargılamanın hakkaniyetini* korumakla yükümlü olan Yargıtayın ilgili dairesince gidilen içtihat değişikliği makul bir gerekçeye dayandırılmamış ve sonrasında Yargıtayca istikrarlı bir şekilde uygulanmamış olduğu için hakkaniyete uygun yargılanma hakkının (Anayasa mad. 36'nın) ihlal edildiğine karar verilmiştir.

D. ANAYASA MAHKEMESİNİN YARGITAY İÇTİHAT DEĞİŞİKLİKLERİ YAKLAŞIMI ÜZERİNE KISA BİR DEĞERLENDİRME

Yukarıda kısaca irdelenen kararları ışığında Anayasa Mahkemesinin Yargıtay içtihatları konusunda bireysel başvuru usulünden temellenen bir denetim yetkisine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bahse konu denetim yetkisinin

değerlendirmektedir. Anayasa Mahkemesi daha eski tarihli kararlarında ise benzer görüşüyle tutarlı olarak ve fakat hakkaniyete uygun yargılanma hakkına değinmeyerek Anayasa mad. 36 kapsamında (hukuki belirlilik ve) adil yargılanma hakkının ihlaline karar vermiştir. Bkz. *Özlem Terzioğlu*, B. No: 2014/19341, 21/11/2017, §§ 53, 54; *Ahmet Gül ve diğerleri*, B. No: 2014/1182, 22/9/2016, §§ 46-52.

Anayasa Mahkemesince kanunilik ilkesi çerçevesinde Yargıtay yorumlarından herhangi birine üstünlük tanımak şeklinde değil yorum yetkisi kullanımının anayasada güvence altına alınmış olan *adil yargılanma (hakkaniyete uygun yargılanma) hakkına* uygun olup olmadığı hususuyla sınırlı olarak kabul edilmesi söz konusudur. Denetim yetkisi konusundaki söz konusu yaklaşım, AİHM'in konuya dair yaklaşımı ile uyumludur ve Anayasa Mahkemesi içtihatlarında söz konusu tutum istikrarlı olarak vurgulanmaktadır. Bu bakımdan Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru usulünün başından itibaren istikrarlı olarak aktivist yetki kullanımına dair muhtemel eleştirilerin önünü alma, diğer bir ifadeyle denetim yetkisinin meşruiyetini temellendirme çabasında bulunduğu söylenebilir. Diğer taraftan istikrarlı tutum, aynı zamanda Anayasa Mahkemesinin de muhatap olduğu anayasaya sadakat yükümlülüğüyle de örtüşmektedir. Zira Anayasa Mahkemesinin Yargıtay yorumları konusundaki denetiminin temelinde yukarıda izah edildiği üzere söz konusu yükümlülük bulunmaktadır. Bu yükümlülük, diğer mahkemeler gibi anayasaya sadakat yükümlülüğünün denetimiyle yetkili kılınan Anayasa Mahkemesini de evleviyetle muhatap almaktadır. Dolayısıyla öncelikle Anayasa Mahkemesinin anayasaya sadakat yükümlülüğüne riayet etmesi, içtihat ve yorum konularında diğer mahkemelerden beklediği yönde adil yargılanma (hakkaniyete uygun yargılanma) hakkına, hukuk devleti ilkesine, hukuki güvenlik, hukuki belirlilik ve öngörülebilirlik ilkelerine uygun yetki kullanımında bulunması gerekir. Bu açıdan Anayasa Mahkemesinin yorum ve içtihat değişikliği hususundaki kendi içtihatlarında ya da yorumlarında, istikrarlı ve öngörülebilir bir tutum içinde bulunması anayasal etkinlik bakımından olumlu karşılanmalıdır.

İçtihadi yaklaşımda göze çarpan bir diğer husus ise Anayasa Mahkemesinin konuya ilişkin kararlarında yaşanan kavram tercihindeki bir dönüşümdür. Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru usulünün yeni yürürlük kazandığı dönemdeki konuya

dair öncül kararlarında, Yargıtay Daireleri arasında oluşan ve “...yeterli gerekçeyle desteklenmeyen farklılıkların bulunmasının, başvurucuların açtığı davaların görülmesi bakımından hukuki belirsizliğe neden olduğu ve başvurucular açısından öngörülemez bulunduğu...” değerlendirmesinde bulunarak adil yargılanma hakkının (Anayasa m. 36) ihlaline karar vermiştir⁸¹. Zaman ilerledikçe esasa dair değerlendirmesi istikrarlı olarak korunmakla birlikte Mahkemenin adil yargılanma hakkının bir unsuru ya da spesifik koruma alanı olan *hakkaniyete uygun yargılanma hakkının* ihlaline karar verdiği görülmektedir. Konuya ilişkin kararlara bakıldığında Anayasa Mahkemesinin istikrarlı biçimde, adil yargılanma (ve hakkaniyete uygun yargılanma) hakkının güvenceye kavuştuğu 36’ncı maddeyi *hukuk devleti ilkesi* ışığında yorumladığı, hukuk devleti ilkesini hukuki güvenlik ve belirlilik ilkelerine kaynak teşkil etmesi yanında yorumlarında başvurulan bir anayasal ilke olarak⁸² kabul ettiği anlaşılmaktadır. Konunun esasına dair izlenen istikrarlı tutum ile birlikte ele alındığında ise Anayasa mad. 36 ihlallerine ilişkin “adil yargılanma hakkı” nitelemesinde bulunulması ile “hakkaniyete uygun yargılanma hakkı” nitelemesinde bulunulması arasında pratikte herhangi bir farklılık oluşmadığını söylemek mümkündür.

Bilindiği üzere *hakkaniyete uygun yargılanma hakkı* AİHS mad. 6/1 kapsamında güvenceye kavuşmaktadır. Hakkaniyete uygun yargılanma hakkı, davanın hakkaniyete uygun dinlenilmesi (AİHS mad. 6/1), masumiyet karinesi (AİHS mad. 6/2) ve suç isnat edilen kişinin asgari haklarını (AİHS mad. 6/3) kapsar. Bunun da ötesinde “...silahların eşitliği, çelişmeli yargılama, yargılamaya etkili katılım ve duruşmada hazır bulunma hakkı, susma ve kendini suçlayıcı delil sunmama, gerekçeli karar hakkı, çeşitli temel delil kuralları gibi usûl hukukuna

81 Türkan Bal [GK], B. No: 2013/6932, 6/1/2015, §§ 72, 73; Semra Bekiroğlu ve diğerleri, B. No: 2013/6717, 16/12/2015, § 77.

82 Anayasa Mahkemesine göre “...Anayasa’nın 2. maddesinde Cumhuriyet’in nitelikleri arasında sayılan hukuk devleti, Anayasa’nın tüm maddelerinin yorumlanması ve uygulanmasında gözönünde bulundurulması zorunlu olan bir ilkedir.” Bkz. Engin Selek, B. No: 2015/19816, 8/11/2017, § 51.

ilişkin hak ve ilkeler hakkaniyete uygun yargılanma hakkının alt unsurları...hukuki kesinlik ve keyfilik yasağı gibi ilkeler de 6/1'in zımni unsurları..." olarak kabul edilmektedir⁸³. Anayasa Mahkemesi "hukuki kesinlik" terimi yerine "hukuki belirlilik" terimini tercih etmekte ve hukuki belirlilik ilkesini, hukuki güvenlik ilkesi ile birlikte hukuk devletinin asli bir unsuru olarak nitelendirmektedir⁸⁴. Bu bağlamda Mahkemenin Yargıtay yorumları ve içtihatları hususundaki kararlarında adil yargılanma (hakkaniyete uygun yargılanma) hakkını, AİHS ve AİHM ile uyumlu olarak hukuk devleti ilkesinin ön koşulları arasında yer alan hukuki güvenlik ve belirlilik ilkeleri ışığında yorumladığı anlaşılmaktadır. AİHS ve AİHM ile uyumlu yaklaşımın benimsenmiş olması ise bireysel başvuru usulünün temel amaçlarından biri olarak AİHM'in ihlal kararlarının azaltılması gayesine⁸⁵ hizmet etmesi bakımından makul karşılanmalıdır.

Anayasa Mahkemesinin kısaca irdelenen kararları kapsamındaki fonksiyonu, Yargıtayın anayasadan temellenen yorum yetkisine yahut içtihat inşası yetkisine yönelen ve anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü ilkelerinden kaynaklanan, aynı zamanda bu ilkeler lehine işletilen bir anayasaya uygunluk denetimi olarak nitelendirilebilir. Kendi içtihatlarında da vurguladığı üzere, Anayasa Mahkemesinin söz konusu denetiminde, hukuki uyuşmazlığın esasına dair herhangi bir değerlendirmede bulunabilmesi söz konusu değildir. Bu husustaki yetkinin derece mahkemelerine ait bulunduğu görüşü, yukarıda yer verilen Anayasa Mahkemesi kararlarında ısrarla tekrarlanmaktadır. Anayasa Mahkemesi,

83 İnceoğlu, S. (2018). *Adil Yargılanma Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi – 4*, Ankara: Avrupa Konseyi Yay., ss. 111, 112.

84 Ahmet Saygılı ve Şefika Saygılı, B. No: 2013/135, 21/1/2015, § 44.

85 2010 anayasa değişikliği ile Anayasa mad. 147 kapsamında değişikliğe gidilmek suretiyle bireysel başvuru usulüne yer verilmiştir. Değişiklik gerekçesine göre, "... *ülkemiz aleyhine, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine her yıl binlerce başvuru yapılmaktadır. Bu başvuruların iç hukuk yollarında çözüme bağlanması amacıyla bireysel başvuru hakkının getirilmesi öngörülmektedir.*" Yılmazoğlu, Y. E. ve Perdecioğlu, İ. E. (Haz.). (2019). s. 900.

Yargıtayın fonksiyon icrasındaki Anayasaya uygunluk denetimini gerçekleştirmektedir. Böylelikle Mahkeme, anayasanınbağlayıcılığıveüstünlüğününmuhataplarıarasında yer alan Yargıtayın anayasal meşruiyetini pekiştirmekte, hukuki belirlilik ve hukuki güvenlik ilkeleri ışığında hukuk devleti ilkesinin etkinliğini kuvvetlendirmektedir. Diğer taraftan bu durum, temel hak ve özgürlüklerin korunduğu bir anayasal devlet düzeni bakımından zaten kaçınılmazdır⁸⁶. Bu sebeplerle içtihadi yaklaşımla irdelendiğinde, Anayasa Mahkemesinin Yargıtay yorumlarından kaynaklanan ihlal iddialarını denetleme hususundaki yetkisinde kanunilik ilkesiyle sınırlı, aktivist tutum olarak eleştirilmesi mümkün görünmeyen istikrarlı bir yaklaşım benimsediğini söylemek kanaatimizce hatalı olmayacaktır. Bu aşamada aydınlatılması gereken bir diğer mesele ise Anayasa Mahkemesinin irdelenen denetim yetkisinin Yargıtay tarafından nasıl karşılandığı hususudur.

IV. ANAYASA MAHKEMESİNİN DENETİM YETKİSİ KONUSUNDA YARGITAYIN YAKLAŞIMI

Çalışmanın bu kısmına kadar Anayasa Mahkemesinin Yargıtay yorumları ve içtihatları üzerindeki anayasaya uygunluk denetimi yetkisinin meşruiyeti ve kapsamı, teori, pozitif hukuk ve Anayasa Mahkemesi içtihatları çerçevesinde irdelenmiştir. İrdeleme neticesinde Anayasa Mahkemesinin bahse konu yetkisinin meşruiyetine dair kanaatimiz ortaya konulmuştur. Ancak meseleye dair daha sağlıklı bir çıktının elde edilebilmesi için ilişkinin diğer tarafı olan Yargıtayın konuya dair yaklaşımının da değerlendirilmesi gerekir. Söz konusu gerekliliğe bir cevap olarak açılan bu başlık altında, Yargıtayın konuya dair yaklaşımının içtihadi yöntemle tahlil edilmesi amaçlanmaktadır. İçtihadi yaklaşıma geçmeden

86 Nitekim *Dikmen Caniklioğlu*'na göre anayasal bir hukuk devletinde, yasama ve yürütme erklerinin anayasal devlete potansiyel tehlike olarak görülebilmesi, yargı erkinin ise bu iki erkten kaynaklanan tehditlere karşı bekçiliği söz konusudur. *Dikmen Caniklioğlu*, M. (2010). s. 306-307.

evvel, pek de uzak olmayan bir tarihte Anayasa Mahkemesi ile Yargıtay arasında yaşanan yetki konulu gerilim meselesine de kısaca değinmek faydalı olacaktır.

A. ANAYASA MAHKEMESİNİN DENETİM YETKİSİNE İLİŞKİN YARGITAYIN BASIN AÇIKLAMASI

Anayasa Mahkemesi 25/10/2023 tarihli milletvekili dokunulmazlığının kaldırılması konulu bireysel başvuru kararında, başvurucunun Anayasa mad. 67 kapsamında güvence altına alınan seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı ile Anayasa mad. 19'da güvence altına alınan kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir⁸⁷. Kararda Mahkeme, yasama dokunulmazlığının istisnası olarak Anayasa'nın "14'üncü maddesindeki durumlar" ifadesinin mahkeme yorumlarıyla değil belirlilik ve öngörülebilirlik ölçütleri gereğince yasama organınca çıkarılacak bir kanun ile belirlenmesi gerektiğini ifade etmektedir⁸⁸. Anayasa Mahkemesine göre "3. Ceza Dairesi kararında Yargıtay'ın önceki içtihatlarından farklı olarak Anayasa'nın 14. maddesi kapsamında kaldığı düşünülen suçlar sayma yoluyla gösterilmiş, ancak içtihadın neden değiştirildiğine, Anayasa'nın 83. maddesinin ikinci fıkrasındaki 'Anayasanın 14 üncü maddesindeki durumlar' ibaresi maddenin tümüne atıf yaptığı halde 14. maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarının niçin tamamen değerlendirme dışında bırakıldığına ilişkin makul bir gerekçeye yer verilmemiştir." ki bu durum hukuki belirsizliğe neden olmaktadır⁸⁹. Yine Anayasa Mahkemesine göre, 3. Ceza Dairesi kararında "... Anayasa'nın açık hükmüne ve Anayasa Mahkemesinin açık içtihadına rağmen temel hak ve özgürlüklerin Anayasa'da belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandıran bir yorum tercih edilerek Anayasa'nın 'Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmaması' kenar başlıklı 14. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan yorum yasağına aykırı hareket edilmiştir."⁹⁰. Kararda ayrıca Anayasa Mahkemesinin bireysel

87 Şerafettin Can Atalay (2) [GK], B. No: 2023/53898, 25/10/2023.

88 Şerafettin Can Atalay (2), §§ 38-57.

89 Şerafettin Can Atalay (2), §§ 45, 46.

90 Şerafettin Can Atalay (2), § 71.

başvuru kapsamında gerçekleştirdiği Anayasa normlarını yorum yetkisinin -hukuk devleti başta olmak üzere- anayasal düzenin selameti için son derece kritik önemde olduğu vurgusunda bulunulmuş, 3. Ceza Dairesinin Anayasa Mahkemesinin ihlal kararına uymama yönündeki kararı ile anayasal hakları daraltıcı yorumlamak suretiyle ihlale neden olduğu da ifade edilmiştir⁹¹.

Kısaca özetlenen Anayasa Mahkemesi kararı üzerine 10/11/2023 tarihinde Yargıtay tarafından Anayasa Mahkemesinin denetim yetkisine ilişkin bir basın açıklaması paylaşılmıştır. Basın açıklamasında Yargıtay özetle Anayasa Mahkemesi kararları gibi kesinleşmiş olan tüm mahkemelerin kararlarının bağlayıcı olduğunu, Yargıtayın köklü bir geçmişe sahip, (Anayasa mad. 154 uyarınca) adli yargının en üst temyiz merci olduğunu ve üyelerinin tamamının alanlarında uzman ve deneyimli yüksek hâkimlerden oluştuğunu, Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru yetkisinin ise ikincillik ilkesine tabi olduğunu ve (Anayasa mad. 148/5 uyarınca) kanun yollarında gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yetkisi vermediğini, Anayasa Mahkemesinin adli ve idari mahkemelerce verilen kararları bozma yetkisini haiz bir istinaf ya da (süper) temyiz merci olmadığını, buna karşın Anayasa Mahkemesinin zaman zaman anayasal ve yasal sınırları aşarak Yargıtay ve Danıştay içtihatlarını ters yüz edecek, hukuk sistemini kaosa sürükleyecek şekilde karar aldığını bu sebeple de kesin hüküm etkisinin tamamen devre dışı bırakıldığını, temel hak ve özgürlükleri koruma görevinin yalnız Anayasa Mahkemesine değil tüm yargı organlarına ait olduğunu, Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru yolundaki anayasal ve yasal yetki aşımı nedeniyle bireysel başvuru yolunun mecrasından çıktığını, Anayasa Mahkemesince Yargıtayın anayasayı ihlal suçuyla itham edilmesinin yüksek yargı kurumlarının saygınlığını zedelediğini, Yargıtayın anayasal yetkisi çerçevesinde hukuki güvenlik, öngörülebilirlik ve toplumsal barışın tesisi amacıyla

91 Şerafettin Can Atalay (2), §§ 73-88.

bireysel başvuru konusundaki anayasal ve yasal çalışmalarda gerekli desteği sağlamaya hazır olduğunu ifade etmektedir⁹².

Kısaca özetlenen Yargıtay basın açıklamasına konu tartışma, kamuoyunun gündemine taşınmış ve kimi anayasa hukukçuları da konuya dair görüş paylaşımında bulunmuşlardır. Söz konusu görüşlere kısaca değinmek gerekirse meseleye, Yargıtayın basın açıklaması ile aynı tarihte *Eren* tarafından kaleme alınan ayrıntılı bilimsel incelemeyle başlamak mümkündür. Yazar, Anayasa Mahkemesi ile Yargıtay arasındaki meselenin siyasi bir konu olarak değil geçmişe dayanan ve iki yargı merci arasındaki *kararların etkisine ve uygulanmasına dair bir tartışma* olarak anlaşılması gerektiğini ifade etmektedir. *Eren*, Anayasa Mahkemesinin bahse konu kararında derece mahkemesinin takdir yetkisini tümüyle ortadan kaldıracak şekilde yapılması gerekenlerin bir zorunluluk şeklinde sayılmasının yeniden yargılama kurumunu anlamsız kılan bir tutum olarak yargı ayrılığına dayalı anayasal düzene aykırı bulmaktadır. Çünkü bu yolla Anayasa Mahkemesi, 6216 sayılı Kanun, mad. 50 hükmüne dayanarak kendi yorumu yoluyla yeniden yargılamanın kapsamını genişletmekte ve bu yorumuyla oluşturduğu usul kurallarını diğer usul kurallarının üstüne taşımaktadır. *Eren*, eleştirilere hedef olan bu yaklaşımıyla Anayasa Mahkemesinin kendisini olağan kanun yollarının üstünde yer alan bir *süper temyiz mercii* konumuna yükselttiğini ifade etmektedir. *Eren* çalışmasında, tartışmanın iki sebebe dayandığını ifade etmektedir: İlk sebep, Anayasa mad. 83/2 kapsamında yasama dokunulmazlığının istisnasına ilişkin hükmün hukuki belirliliğe sahip olmamasıdır. Bu durumun düzeltilmesi için yeni ve iç tutarlılığa sahip bir anayasa yapılması önerilmektedir. Tartışmaya yol açan diğer sebep ise yeniden yargılama ile yargılamanın yenilenmesine dair kanuni düzenlemelerdeki çelişki ve boşluklardır. Bahse konu hukuki sorunun çözümü ise 6216 sayılı Kanun, mad. 50 ile

92 <https://www.yargitay.gov.tr/item/1755/basin-aciklamasi> (Erişim Tarihi: 23/9/2024)

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) ilgili hükümlerinde düzenlemeye gidilerek Anayasa Mahkemesi kararlarının AİHM kararlarında olduğu gibi yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak kabul edilmesiyle mümkündür. Zira Eren'e göre Anayasa Mahkemesinin 50. maddeye ilişkin yorumu, yargı ayrılığı sistemi ile yeniden yargılama kurumunun özüne aykırı olarak Anayasa Mahkemesine çok geniş bir takdir alanı tanımaktadır⁹³. Kısaca özetlenen görüşleri çerçevesinde Eren'in Yargıtay ile örtüşür bir yaklaşımı benimsediği ortadadır.

Konuya ilişkin basına değerlendirmelerde bulunan bir diğer Anayasa Hukukçusu *İnceoğlu*'na göre ise basın açıklamasıyla Yargıtay, Anayasa Mahkemesinin yetkilerinin daraltılmasını talep etmektedir. *İnceoğlu*, Yargıtayın, Anayasa Mahkemesine tanınan bireysel başvuru yolu kapsamındaki denetim yetkisinden rahatsızlık duyduğunu, bu rahatsızlığın Yargıtay 3. Dairesi kararında, bireysel başvurunun Anayasa Mahkemesinin *tali* bir işlevi olarak nitelendirilmesinde bulunmak suretiyle ortaya konulduğunu ifade etmektedir. Yazara göre insan hakları mecrasında yaşanan gelişmelerin bir neticesi olarak ortaya çıkan bireysel başvuru yolunun tali konuma taşınmasının modern anayasacılıkta kabul edilebilmesi söz konusu değildir. *İnceoğlu* açıklamasında, hukuk devleti ilkesi ve anayasal devlet anlayışı uyarınca Anayasa Mahkemesince verilen ihlal kararının yargı organı tarafından uygulanması gerektiği vurgusu yapmıştır. Benzer yaklaşımda bulunan *Özsoy Boyunsuz*'a göre de Yargıtay, anayasadan temellenen bireysel başvuru yolunun ve Anayasa Mahkemesinin temel hak ve özgürlükleri koruma görevinin kaldırılması gerektiğini ifade etmektedir. *Özsoy Boyunsuz* konuya dair değerlendirmesinde, ilk gündeme geldiği günlerde de Yargıtay ve Danıştay tarafından bireysel başvuru yolunun eleştirildiğini ifade etmektedir.

93 Eren, A. (2023). "AYM'nin Şerafettin Can Atalay Kararının Değerlendirilmesi", *Kânûn-i Esâsî*, <https://www.kanuniesasi.com/2023/11/10/aymnin-serafettin-can-atalay-kararinin-degerlendirilmesi/> (Erişim Tarihi: 24/9/2024)

Yazara göre iki Yüksek Mahkeme de verecekleri kararlar üzerine Anayasa Mahkemesinin hak ihlali olup olmadığı hususundaki değerlendirme yetkisine karşı durmaktadır. Oysaki bireysel başvuru yolunda Anayasa Mahkemesi işin esasına ilişkin herhangi bir karar vermemekte, Yargıtayın yargılama fonksiyonunda anayasal hak ihlali olup olmadığını tespit etmektedir. Özsoy Boyunsuz bu nedenlerle Anayasa Mahkemesinin kendisine verilmiş olan hak ve özgürlükleri koruma görevini ifa ettiği için süper temyiz mercii olarak itham edilememesi gerektiği görüşündedir⁹⁴.

Konuya dair görüşü sorulan bir diğer anayasa hukukçusu olan Üskül ise “AYM üyeleri verdikleri karar sebebiyle alt mahkeme tarafından anayasayı ihlal etmekte ilk kez suçlanıyor. Nasıl bu suçlamayı yapıyorlar? Anlayabilmiş değilim...Anayasaya aykırıdır. Herkes karar eleştirilebilir, doğru bulunmayabilir ama uymak zorundadır...” ifadeleriyle Yargıtayın basın açıklamasını ve konuya dair tutumunu eleştirmektedir. Eski Anayasa Mahkemesi Üyesi Paksüt’e göre ise mesele yasama dokunulmazlığı konusunu aşmış, anayasal düzendeki devlet organları arasındaki uyum problemine evrilmiştir. Türmen de benzer şekilde meseleyi, bir skandal ve hukuk devleti problemi olarak nitelendirmektedir⁹⁵. Anayasa hukukçusu ve eski Anayasa Mahkemesi Raportörü Can ise Yargıtayın tutumunun hukukla izah edilebilmesinin mümkün olmadığını, Anayasa mad. 154 hükmünün açık olduğunu, Yargıtayın Anayasa Mahkemesi kararlarını tanımama gibi bir yetkisi olmadığını, tartışmanın hukuki boyuttan çıkarak duygusal bir itiraz ve kırılğan bir ego savaşına büründüğünü ifade etmektedir⁹⁶.

94 İnceoğlu ve Özsoy Boyunsuz’un değerlendirmeleri için bkz. Abatay, B. (2023). “Yargıtay’ın AYM Açıklamasına Hukukçular Ne Diyor?”, *BBC News Türkçe*, <https://www.bbc.com/turkce/articles/c97ry9rlz4jo> (Erişim Tarihi: 24/9/2024)

95 Üskül ve Paksüt’ün değerlendirmeleri için bkz. Mengüç, D. (2023). “AYM-Yargıtay Krizinde Hukukçular Ne Diyor?”, *Independent Türkçe*, <https://www.indyturk.com/node/673171/siyaset/aym-yarg%C4%B1tay-krizinde-hukuk%C3%A7ular-ne-diyor> (Erişim Tarihi: 24/9/2024)

96 Can’ın değerlendirmeleri için bkz. Öztürk, F. (2023). “Yargıtay’dan Anayasa Mahkemesi Üyeleri Hakkında Suç Duyurusu”, *BBC News Türkçe*, <https://www.bbc.com/turkce/articles/c72q6d5d9j2o> (Erişim Tarihi: 24/9/2024)

Konuya ilişkin kısaca yer verilen değerlendirmelere bakıldığında, işin esasında yer alan yasama dokunulmazlığı meselesinden bağımsız olarak Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru yoluyla Yargıtay kararlarından kaynaklanan ihlal iddialarını denetleme yetkisinin tartışıldığı görülmektedir. Yargıtayın iddiası, bir yüksek mahkeme olarak verdiği kararların Anayasa Mahkemesince denetlenmesinin kendi fonksiyon alanına yönelik haksız bir müdahale teşkil etmesi yönündedir. Bu bağlamda Yargıtay, Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru yolundaki denetim yetkisinin gerekli yasal düzenlemelerle sınırlandırılmasını talep etmektedir. Zira Yargıtay, kendisinin de bir yüksek mahkeme olarak anayasal hak ve özgürlükleri gözettiği iddiasındadır.

Ancak çalışmada daha evvel ifade edildiği üzere, gelinen aşamada hukuk alanında derinleşen bir uzmanlaşma ve bu nedenle de ulusal ölçekte yargı örgütlerinde farklı uzmanlık mahkemelerinin ortaya çıkması söz konusudur. Bu durum anayasa hukuku mecrasında ise uzman ve tekeli denetim yetkisiyle donatılmış anayasa mahkemelerinin kurulmasıyla neticelenmiştir. Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde başlayan söz konusu sürecin, insan haklarının gelişimini ve etkinliğini pekiştirdiği ise aşikârdır. Bahse konu gelişim sürecinde ortaya çıkan bireysel başvuru usulü için de aynı şey geçerlilik arz etmektedir⁹⁷. Diğer taraftan bu gelişim sürecinin, insan haklarının dinamik yapısının ya da ideal niteliğinin doğal bir neticesi olarak okunabilmesi de mümkündür. Kaldı ki günümüzde hukukun üstünlüğü (hukuk devleti) ilkesi, demokratik devlet ilkesi, insan haklarına saygılı devlet ilkesi gibi evrensel olduğu kabul edilen ilkelerin kapsamının da sürekli genişlemesi ve anayasal devletlerin ise bu gelişime uyum sağlamaları kaçınılmazdır. Diğer çağdaş devletler gibi Türkiye Cumhuriyeti devleti de bu yöndeki gelişim trendine anayasal bir düzen inşa etmek suretiyle dahil olmuştur. Mevcut anayasal düzenin etkinliğinin pekiştirilmesine yönelik ulusal

97 Güveyi, N. (2015). s. 147.

hukukta gerekli anayasal ve kanuni değişikliklere gidilmesi de yine bu yöndeki çabanın somut göstergesidir. Bu bağlamda eleştirilere konu Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yoluyla tanınan denetim yetkisi, 2010 Anayasa Değişikliği ile getirilmiştir (Anayasa mad. 148). 2011 yılında yayımlanan 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun mad. 45-51 hükümleri çerçevesinde ise söz konusu yetkiye dair ayrıntılı kurallar düzenlenmiştir. Bu kapsamda Anayasa Mahkemesi, bireysel başvuru üzerine ihlal kararı verirse ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere de hükmeder (6216 sayılı Kanun mad. 50/1). Şayet ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmakta ise Anayasa Mahkemesi bu amaçla yeniden yargılama yapılması için dosyayı ilgili mahkemeye gönderir (6216 sayılı Kanun mad. 50/2). *“Yeniden yargılama yapmakla yükümlü mahkeme, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde mümkünse dosya üzerinden karar verir.”* (6216 sayılı Kanun mad. 50/2-son). Lafzi yorumla aşikâr olduğu üzere ihlale neden olan kararı veren mahkeme, *yeniden yargılama yapmak suretiyle ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak nitelikte bir karar vermekle yükümlü tutulmakta, Anayasa Mahkemesinin yeniden yargılama kararına ilişkin direnme kararı verme yetkisinden yoksun tutulmaktadır*⁹⁸. Anılan hüküm tüm mahkemeler gibi Yargıtayı da bağlamaktadır. Yargıtayın ceza yargılamasına dair usul kurallarının yer aldığı 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu mad. 311 ve devamında ise yargılamanın yenilenmesi konusu düzenlenmektedir. *Eren* tarafından işaret edildiği üzere CMK mad. 311 kapsamında yargılamanın yenilenmesi sebepleri arasında Anayasa Mahkemesi kararlarına yer verilmemiştir. Diğer taraftan CMK'nın ilgili hükümleri kapsamında mahkemeye yargılamanın yenilenmesi konusunda *sınırları*

⁹⁸ Bu hüküm, Anayasa Mahkemesinin anayasa hükümlerini nihai yorumlama yetkisi, etkin bir anayasaya uygunluk denetimi ve daha da ötesinde Anayasal hükümlerin (Anayasanın) etkinliği ile uyumlu ve gerekli bir düzenlemedir. Anayasa Mahkemesinin nihai yorum yetkisinin haklılaştırılmasına dair ayrıca için bkz. *Şerafettin Can Atalay (2)*, §§ 73-88.

çizilmiş bir yasal takdir hakkı tanınması da söz konusudur⁹⁹. Bu noktada karşımıza Anayasa Mahkemesinin yeniden yargılama kararı vererek dosyayı gönderdiği Yargıtayın CMK'nın ilgili yargılamanın yenilenmesi hükümleri çerçevesinde değerlendirme yapıp yapamayacağı sorusu çıkmaktadır. Söz konusu sorunun yorum yoluyla aşılması kanaatimizce mümkündür. 6216 sayılı Kanun mad. 50 hükmünce Anayasa Mahkemesinin yeniden yargılama kararı üzerine Yargıtayın (ya da ilgili mahkemenin) herhangi bir değerlendirme yapmaksızın ihlali ve sonuçlarını ve giderici bir şekilde karar vermesi emredilmektedir. Bu hüküm ile mahkeme kararından kaynaklanan bir ihlal kararı verilmesi halinde, yeniden yargılama kararı verme ya da vermeme yetkisi, kararıyla ihlale neden olan ilgili mahkemeye değil, Anayasa Mahkemesine verilmiştir. *Lex specialis-lex generalis* (özel hüküm- genel hüküm) ilkesi¹⁰⁰ kapsamında değerlendirildiğinde 6216 s. Kanun m. 50/2 hükmünde spesifik olarak, “bireysel başvuru üzerine bir mahkeme kararından kaynaklanan ihlal üzerine yeniden yargılama” konusunun düzenlenmesi, CMK mad. 311 ve devamı maddelerinde ise daha genel bir uygulama alanı olarak “ceza muhakemesinde yargılamanın yenilenmesi” konusunun düzenlenmesi nedeniyle 6216 sayılı Kanun mad. 50 hükmünün *lex specialis* olarak *lex generalis* niteliğindeki CMK'nın ilgili hükümlerine göre öncelikle uygulanması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Bu çıkarımı *lex posterior-legi priori* (sonraki kanun-önceki kanun) ilkesi¹⁰¹ de desteklemektedir. Bilindiği üzere bu ilkeye göre sonraki tarihli hüküm ile önceki tarihli hüküm arasındaki tercihte sonraki tarihli hükmün uygulanmaktadır. 6216 sayılı Kanun 2011 yılında, 5271 sayılı

99 Örnek vermek gerekirse CMK mad. 315 hükmüne göre “(1) Kanunun aynı maddesinde yer almış sınır içinde olmak üzere cezanın değiştirilmesi amacıyla yargılamanın yenilenmesi kabul edilemez. (2) Hatanın giderilebilmesini sağlayacak başka bir yol varsa, yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilemez.”. Yine CMK m. 318/1'e göre, “Yargılamanın yenilenmesi istemi, hükmü veren mahkemeye sunulur. Bu mahkeme, istemin kabule değer olup olmadığına karar verir.”.

100 Bahsi geçen yorum ilkesi hakkında bkz. Gözler, K. (2013). s. 100-104; Oder, B. E. (2010). *Anayasa Yargısında Yorum Yöntemleri*, İstanbul: Beta Yay., ss. 16, 17.

101 Gözler, K. (2013). s. 100.

Kanun ise 2004 yılında kabul edildiğine göre 6216 sayılı Kanun mad. 50/2 hükmünün uygulanması gerekmektedir. Öyle ise tartışılan meseleye dair pozitif hukuk normlarının belirliliği konusunda, hukuk bilimi yardımıyla içinden çıkılmayacak bir durum esasen mevcut değildir. Anayasa Mahkemesinin tartışmaya açılan bireysel başvuruları inceleme yetkisi, meri mevzuat hükümleriyle asli ve tali kurucu iktidar ile yasamanın iradesi doğrultusunda açıkça tanınmıştır. Bu açıdan, dile getirilen eleştirilenin asıl muhatabının kurucu iktidar ile yasama erki olarak anlaşılması da söz konusudur. Diğer taraftan, kurucu iktidarın iradesinden (anayasadan) meşruiyetini almak suretiyle varlığını kazanan bir yüksek mahkeme olarak Yargıtayın söz konusu eleştirisi, kendi meşruiyet temeli olan anayasanın bağlayıcılık ve üstünlük niteliği ile anayasaya sadakat yükümlülüğü bakımından risklidir. Zira diğer tüm unsurları gibi yargı erkinin bir unsuru olan Yargıtayın da anayasal düzenin bekasının gözetme yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu hususta, hukuken geçerli olan bir anayasanın, anayasal normların uygulanabilirliğinin sağlanmasıyla görevli olan anayasal kurumlarca, kamuoyunda gündem olacak şekilde eleştirilmesinin, anayasal düzenin prestijine ve etkinliğine vereceği zararın göz ardı edilmemesi gerekir. Elbette hukuk kuralları dinamik ve değiştirilebilir niteliktedir. Ancak hukuk kurallarını belirlemekle yetkili anayasal organların tercihlerinin, bu kuralları uygulamakla yetkili olan diğer yargısal organlarca eleştirilmesinin anayasal devlet düzenlerinin vazgeçilmez bir unsuru olan *kuvvetler ayrılığı prensibiyle örtüşmediği de aşikârdır*. Tüm bu nedenlerle Yargıtayın irdelenen eleştirilerinin anayasa hukuku bilimi bakımından hukuki temelden yoksun kaldığını söylemek kanaatimizce mümkündür.

Yargıtayın Anayasa Mahkemesinin denetim yetkisine dair güncel tutumu, irdelenen basın açıklaması çerçevesinde ana hatlarıyla ortaya konulmuştur. Ancak basın açıklamasının hukuken bir bağlayıcılığı yoktur. Kaldı ki genel tutumun,

münferit bir yaklaşım üzerinden ortaya konulabilmesi de mümkün değildir. Bu nedenle Yargıtayın meseleye dair hukuken sonuç doğuran genel tutumunun ancak içtihatlar üzerinden okunabilmesi mümkündür. Bu doğrultuda devam eden başlık kapsamında, Anayasa Mahkemesinin denetim (yorum) yetkisi konusundaki Yargıtayın genel tutumu, içtihadi yaklaşımla irdelenmeye çalışılacaktır.

B. YARGITAY İÇTİHATLARINDA ANAYASA MAHKEMESİNİN DENETİM YETKİSİNE DAİR GENEL TUTUM

Her ne kadar Yargıtay yukarıda irdelenen görüşleri ışığında Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru konulu yetkisini sorgulamış olsa da geçmiş kararlarında Yargıtayın, Anayasa Mahkemesinin ilgili mevzuat çerçevesinde sahip olduğu anayasal normları yorum yetkisini kabul ettiğini ve kararlarını Anayasa Mahkemesi kararları doğrultusunda inşa ettiğini söylemek mümkündür.

2022 yılından verilen, yasama dokunulmazlığı ile ilgili bir kararında Yargıtay¹⁰², ulusal hukuk yorumlanıp uygulanması ile ilgili olarak AİHM ve Anayasa Mahkemesine yapılan başvuruların açıkça keyfîlik ve bariz takdir hatası içermedikçe her iki Mahkeme tarafından ikincillik ilkesi ile dördüncü yargı yeri doktrini çerçevesinde kabul edilemez bulunduğunu işaret etmektedir. Mahkeme anılan kararında “...yargılama süreci tamamlanmış ve kanun yolu incelemesinden de geçerek kesinleşmiş hükümler yönünden gerçekleştirilen bireysel başvuru sonucunda tespit edilen hak ihlallerinin... yeniden yargılama sebebi olarak kabul edildiği (CMK 311) sistemde, yargılamanın devamı sırasında ihlal neticesini doğuracak tespitlerin yargılama mercilerince göz ardı edilmesi düşünülemez. Aslolanın haksız-ölçüsüz bir müdahaleye maruz bırakılan temel hakkın bir an önce teslimi olduğuna göre, sair çatışma ve tartışmaların bu değer önüne geçmesine ‘hukuk

102 Yargıtay 3. CD, E.2022/7608, K.2022/6526, 11/10/2022.

düzeninin tekliği' ilkesi de müsaade etmez..." görüşündedir. Akabinde Mahkeme "...Anayasanın geçici 20. maddesinin, Anayasa Mahkemesinin Daireyi de bağlayan kararı doğrultusunda yorumlaması ve anlaşılması gerektiğinden..." bahisle bireysel başvuru üzerine verilen Anayasa Mahkemesi kararlarının ve yorumunun kendisi dâhil tüm mahkemeleri bağladığını kabul etmektedir¹⁰³.

Yargıtayın aynı Dairesi, aynı tarihte verdiği bir başka kararında da aynı gerekçelerle, bu kez Anayasa'nın 14. maddesine dair Anayasa Mahkemesi yorumunun bağlayıcı olduğunu ifade etmektedir¹⁰⁴. 3'üncü Dairenin söz konusu değerlendirmelerinde yeniden yargılama sebebinin pozitif hukuk dayanağı olarak CMK mad. 311'i göstermesi ise hukuken eleştirilebilir. Zira yukarıda değinildiği üzere 6216 sayılı Kanun mad. 50/2 hükmü *lex specialis* olarak öncelenmesi ve göz önünde bulundurulması gereken asıl normdur.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun yakın tarihli bir kararında da Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru kapsamında ortaya koyduğu yorumun tüm mahkemeler açısından bağlayıcılığı şu şekilde kabul edilmektedir: "*...Anayasa'nın 90. maddesinin son fıkrası uyarınca temel hak ve özgürlükler söz konusu olduğunda tarafı olduğumuz Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, TBK'nın ilgili hükmünden üstün nitelikte bir norm olarak karşımıza çıkmaktadır. Anılan Anayasa hükmü uyarınca Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin temel hak ve özgürlüklere ilişkin yorum ve uygulamaları yargı mercilerini bağlayıcı niteliktedir.*"¹⁰⁵. Nitekim Yargıtay 9. Hukuk Dairesi, mahkeme kararında temyiz süresinin hatalı yazılması sebebiyle süreyi

103 Aynı yönde bir diğer kararlar için bkz. Yargıtay 3. CD, E. 2022/1234, K.2022/3922, 22/6/2022; Yargıtay 3. CD, E. 2021/7929, K. 2021/9940, 4/11/2021; Yargıtay 3. CD, E.2021/7930, K.2021/9758, 25/10/2021.

104 Yargıtay 3. CD, E. 2022/23755, K. 2022/6527, 11/10/2022. Yargıtayın bu doğrultuda, aynı gerekçe ile Anayasa Mahkemesinin anayasa normları hakkındaki yorumlarının bağlayıcı olduğunu kabul eden bir başka kararı için bkz. Yargıtay 3. CD, E.2022/1228, K.2022/4114, 28/6/2022.

105 Yargıtay HGK, E.2021/355, K.2022/1225, 4/10/2022.

kaçıran başvuruçunun adil yargılanma hakkının ihlaline karar verilmesi üzere “...Anayasa Mahkemesinin kararı doğrultusunda...” kendisince verilmiş olan iki kararın ortadan kaldırılmasına karar vermiştir¹⁰⁶. Bir başka kararda Yargıtay 4. Hukuk Dairesi “Anayasanın 153. maddesine göre... Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir ve Anayasa Mahkemesi kararları... yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar... bireysel başvuruları inceleyen Bölüm kararları da yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlamaktadır. Tüm bu açıklamalar ışığında... ihlal kararı gözetilerek davanın tümünden reddi gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi doğru olmamış...” ifadeleriyle Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru üzerine verdiği kararların ve yaptığı yorumun kendisi için bağlayıcı bulunduğuna yönelik görüşünü ortaya koymak suretiyle ilgili kararın bozulmasına oy birliğiyle hükmetmiştir¹⁰⁷. Yargıtay 10. Hukuk Dairesinin bir kararında ise “Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru sonucunda verdiği ihlal kararları, soyut ve somut norm denetiminden farklı olarak, sadece başvuruda bulunan kişi ve başvuruya konu idari işlem ya da karar açısından geçerli ve bağlayıcıdır... hak ihlalinin, mahkeme kararından kaynaklandığını belirleyen... ‘ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapılmasına’ ilişkin kararı karşısında, Mahkemelerin ve Temyiz makamlarının başvuru konusu somut olay ve kişi bakımından artık başka türlü karar vermesine olanak yoktur.” değerlendirmesi bağlamında, 6216 s. Kanun m. 50/2 hükmünce Anayasa Mahkemesinin yeniden yargılama konusundaki kararlarının tüm yargı mercileri açısından bağlayıcı olduğu vurgusunda bulunulmuştur¹⁰⁸. Feshin geçersizliği ve işe iade talepli uyumsuzluk hakkında verilen Yargıtay kararından kaynaklanan hak ihlali üzerine, Anayasa Mahkemesince verilen yeniden yargılama kararına

106 Yargıtay 9. HD, E.2022/4503, K.2022/5324, 27/4/2022.

107 Yargıtay 4. HD, E.2020/2795, K.2021/316, 1/2/2021.

108 Yargıtay 10. HD, E. 2017/186, K. 2018/6878, 20/9/2018. Aynı yöndeki kararlar için bkz. Yargıtay 10. HD, E.2017/182, K.2018/6879, 20/9/2018; Yargıtay 10. HD, E.2017/185, K.2018/6881, 20/9/2018; Yargıtay 10. HD, E.2017/181, K.2018/6880, 20/9/2018; Yargıtay 10. HD, E.2017/184, K.2018/6882, 20/9/2018.

da Yargıtay tarafından uyulduğu gözlenmektedir¹⁰⁹. Yine Yargıtay 16. Ceza Dairesi bir kararında “...bireysel başvurusu üzerine AYM ve AİHM tarafından verilen... kararları gereğince derece mahkemelerini ve Daireyi de bağlayan kararlarda yer alan tespit ve değerlendirmeler muvacehesinde, özellikle gazetecilik faaliyeti kapsamında değerlendirilen konuşma ve makaleler dışında kalan... silahlı terör örgütüne yardım etmek suçlarının işlendiğine dair yeterli ve inandırıcı delil niteliği taşımadığı da gözetilerek sanığın... ispat edilemeyen müsnet suçlardan beraatine...” hükmetmiş, böylelikle Anayasa Mahkemesinin ve AİHM’in ifade ve basın özgürlüğüne ilişkin yorumunu kararına dayanak almıştır¹¹⁰.

Kısaca değinilen içtihatları çerçevesinde Yargıtayın genel tutum olarak, Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru yolu kapsamındaki yetkisini kabul etme ve bireysel başvuru kararlarına uyum eğilimi içinde bulunduğu aşikârdır. Bu genel tutum, anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü ilkeleri, hukuk devleti ilkesi, anayasaya sadakat yükümlülüğü ve anayasal düzen penceresinden yapılan yukarıdaki açıklamalarımız ışığında müspet bir eğilim olarak kabul edilmelidir. Üst başlık altında irdelenen basın açıklamasına konu olay ya da gerilim ise anayasal perspektiften münferit bir durum olarak değerlendirilebilir. Ancak bahse konu münferit tutumun kalıcı ve genel bir eğilim olarak yerleşmesi hâlinde bu durumun hukuk devleti ilkesi ile anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü ilkeleri başta olmak üzere anayasal düzen açısından oluşturacağı riski göz ardı etmemek gerekir. Her ne kadar anayasayı *nihai yorum* yetkisi Anayasa Mahkemesine ait olsa

109 Bu doğrultuda 22. Hukuk Dairesince istikrarlı olarak verilen içtihat örnekleri için bkz. Yargıtay 22. HD, E.2016/16899, K.2016/18989, 23/6/2016; Yargıtay 22. HD, E.2016/17080, K.2016/18991, 23/6/2016; Yargıtay 22. HD, E.2016/16897, K.2016/18987, 23/6/2016; Yargıtay 22. HD, E. 2016/16719, K. 2016/18983, 23/6/2016; Yargıtay 22. HD, E.2016/16895, K.2016/18985, 23/6/2016; Yargıtay 22. HD, E.2016/16477, K.2016/18981, 23/6/2016; Yargıtay 22. HD, E.2016/15577, K.2016/17351, 9/6/2016; Yargıtay 22. HD, E.2016/15578, K.2016/17349, 9/6/2016; Yargıtay 22. HD, E.2016/13002, K.2016/15232, 26/5/2016, Yargıtay 22. HD, E.2016/9568, K.2016/12488, 26/4/2016; Yargıtay 22. HD, E.2016/9374, K.2016/11137, 18/4/2016.

110 Yargıtay 16. CD, E.2019/521, K.2019/4769, 5/7/2019.

dahi anayasal düzenin etkinliğini pekiştirme yükümlülüğü, Yargıtay dâhil diğer yargı organlarını ve kamu gücünü kullanan tüm organları da muhatap almaktadır¹¹¹. Anayasal düzenin ise en nihayetinde tüm anayasal organların ahenkli, sorumlu ve kolektif yaklaşımlarıyla muhafaza edilmesi gereken bir meşruiyet temeli olduğu unutulmamalıdır. Bu sebeplerle, Anayasa Mahkemesinin meşru yetkisi hususunda Yargıtayın anayasaya sadakat yükümlülüğü ile örtüşen müspet genel tutumunu muhafaza etmesi, münferit gerilimin ise tekrarlanmaması, başta anayasal düzenin ve devletin selameti açısından haklı bir beklenti olarak karşılanmalıdır.

SONUÇ

Çalışma kapsamında izah edildiği üzere anayasaya sadakat yükümlülüğü, anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü ilkesi, hukuk devleti ilkesi ve anayasal devlet düzeni ile yakın bir ilişki içinde bulunmaktadır. Günümüzde her çağdaş devlet için kazanılmak istenen bir vasıf niteliğiyle “anayasal devlet düzeni” özünde kuvvetler ayrılığı ilkesinin benimsenmesi ile temel hak ve hürriyetlerin (anayasal hakların) güvence altına alındığı bir düzeni betimlemektedir. Tarifî kısa cümlelerle mümkün olsa da anayasal devlet düzeninin tesis edilebilmesi ve akabinde korunabilmesi hedefi, kısa süreli, yüzeysel bir çabanın ötesinde güvenilirlik, istikrar ve etkinlik gibi meşakkatli bir dizi çabayı gerektirmektedir. Anayasal tasarımla başlayan bu zorlu süreçte asıl önemli olan husus, kurgulanan anayasal sistemin sağlıklı olarak hayata yansıtılabilmesi, diğer bir ifadeyle sistemin etkinlik kazanabilmesidir. Aksi hâlde tasarımı mükemmel de olsa etkinlik kazanamamış ya da sağlıklı işletilememiş olan anayasal sistem kâğıt üzerinde kalmaktan öteye geçemeyecektir. Anayasal tasarımın yaşayan bir anayasal düzen olarak varlık kazanabilmesi ise devlet erklerinin kolektif çabasına bağlı bulunmaktadır. Anayasanın bağlayıcılığı ve anayasanın üstünlüğü ilkesi ile

111 Şerafettin Can Atalay (2), § 76.

anayasaya sadakat yükümlülüğü bağlamında amaçlanan çıktı da esasen bu çabaya yönelmektedir. Anayasaya sadakat yükümlülüğü altında bulunan yasama, yürütme ve yargı erkleri, kuvvetler ayrılığı prensibi gereğince birbirlerinden bağımsız olarak icra ettikleri fonksiyonlarında müşterek hedef olarak kendilerine meşruiyet temeli sunan anayasal düzenin bekasını benimsedikleri takdirde anayasal düzen idealinin gerçekleşme ihtimali artacaktır. Aksi durumda ise anayasal düzen riske edilmiş olacaktır.

Diğer birçok çağdaş devlet gibi Türkiye Cumhuriyeti devleti de anayasa başta olmak üzere ilgili mevzuatı çerçevesinde anayasal bir devlet düzeni olarak varlık gösterme iddiasındadır. Devletin benimsediği söz konusu amaç devlet erkelerinin birbirleri ile olan ahenk gibi aynı erk içindeki tüm unsurlar arasında da bir uyumu gerektirir. Meseleye yargı erki özelinde yaklaşıldığında ilk derece, ara derece ve üst derece yargı mercilerinin tümünün birbirlerinin anayasal görev alanına saygı göstermek suretiyle anayasal düzeni koruyabilmeleri ve geliştirebilmeleri mümkün olabilecektir. Adli yargı ile idari yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyumsuzluklarında son sözü söyleme yetkisi nasıl ki (Anayasa mad. 158 uyarınca) Uyuşmazlık Mahkemesine ait ise anayasa hükümlerinin anlamlandırılması konusundaki *nihai yorum yetkisi* de (Anayasa mad. 148, 152 ve 153 uyarınca) Anayasa Mahkemesine aittir. Yine anayasanın ilgili hükümleri gereğince anayasaya sadakat yükümlülüğü altında bulunan tüm yargı mercilerinin anayasadan temellenen bahse konu yargısal görev ve yetki dağılımına da riayet etmeleri gerekir. Bu hususta yargı mercilerinin anayasal görev ve yetki dağılımını sorgulama gibi bir görevi ve yetkisi ise bulunmamaktadır. Anayasal görev ve yetki dağılımı, kurucu iktidarın tercihi ile şekillenmiş, gerektiğinde yine kurucu iktidar tarafından değiştirilebilmesi mümkün olan bir tercihtir. Söz konusu tercihin yargı erkince şekillendirilmeye çalışılması ise ne kuvvetler ayrılığı ilkesi ne de demokratik devlet ilkesi

açısından izah edilebilir bir durumdur.

Anayasaya sadakat yükümlülüğü çerçevesinde yargı erkinin anayasaya uyması, kararlarında ve yorumlarında anayasaya uygun davranması beklenir. Söz konusu yükümlülük en başta anayasayla kendisine ve diğer anayasal kurumlara çizilen görev ve yetki alanına saygı göstermek ile başlar. Akabinde devlet erklerinin kendi aralarında ve her bir erkin kendi içinde kendi unsurları arasında istikrarlı bir ahenk kazanmasıyla sürdürülebilir. Anayasa Mahkemesi ile Yargıtay arasındaki görev ve yetki paylaşımı meselesi de bu bakımdan yargı erkinin kendi içinde var olması gereken ahenkle ilgilidir. Bireysel başvuru yolunun kabul edilmesi ile birlikte yargı erki içindeki alışlagelmiş görev ve yetki paylaşımının marjinal bir dönüşüm yaşaması söz konusudur. Hukuk devleti ilkesi, insan haklarına saygılı devlet ilkesi, demokratik devlet ilkesi, anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü ilkeleri gibi evrensel nitelikli müspet değerleri pekiştirme amacına yönelik bu meşru dönüşüm, Anayasa Mahkemesinin görev ve yetki alanında fark edilir bir genişlemeye yol açmıştır. Her köklü değişim gibi bahse konu değişimin sistemin tüm aktörlerince sindirilmek suretiyle benimsenmesi, ahenkli ve etkin bir işlev kazanması ise zaman meselesi olarak görülebilir. Anayasaya sadakat yükümlülüğü çerçevesinde Anayasa Mahkemesinin yaşanan dönüşüm ile ciddi oranda artan iş yüküyle baş etmesi gerekmektedir. Diğer yargı mercilerinin ise Mahkemenin genişleyen görev ve yetki alanına saygı göstermek başta olmak üzere Anayasa Mahkemesinin artan iş yükünü dolaylı olarak azaltmak yönünde azami çaba sarf etmesi beklenir. Anayasaya sadakat yükümlülüğünün bir gereği olan bu tutumun yargı kararlarından kaynaklanan ihlallerin azaltılması gayesine yönelik bir yaklaşımı gerektirdiği ise açıktır. Bu durum tüm yargı mercileri gibi Yargıtay için de geçerlidir. Anayasal düzenin yüksek bir mahkemesi olan Yargıtayın anayasal sadakat yükümlülüğü gereğince anayasal düzene kendisinden beklenen katkıyı

sunması ise kararlarında Anayasa Mahkemesiyle uyumlu, anayasaya uygun yorumlarda bulunmak suretiyle mümkün olabilmektedir. Nitekim çalışmada içtihadi yöntemle irdelendiği üzere Yargıtayın genel tutumu bu yöndedir. Bu bakımdan çalışmada değinilen yargı içi gerilimin tekrar edilmemesi arzulanan, münferit, üzücü bir vaka olarak kalması, Türkiye Cumhuriyeti devletinin anayasal düzeni açısından tabii bir beklenti olarak kabul edilmelidir.

KAYNAKLAR

- ALDER, John (2002). *General Principles of Constitutional and Administrative Law*, London: Palgrave Macmillan.
- ALDIKAÇTI, Orhan (1982). *Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yay.
- ANAYURT, Ömer (2019). *Anayasa Hukuku Genel Kısım Temel İlkeler, Kavram ve Kurumlar*, Ankara: Seçkin Yay.
- ARSEL, İlhan (1955). *Anayasa Hukukunun Umumi Esasları Birinci Kitap Demokrasi*, Ankara: Güven Matbaası.
- ARSLAN, Zühtü (2005). *Anayasa Teorisi*, Ankara: Seçkin Yay.
- ATAR, Yavuz (1989). "Anayasanın Bağlayıcılığı ve Üstünlüğü İlkesi ve Bu İlkenin Anayasada Yer Almasının Hukukî Sonuçları", C. 2., S. 2., *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, ss. 181-209.
- ATAR, Yavuz (2021). *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara: Seçkin Yay.
- AZRAK, Ali Ülkü (1992). "İdari Yargıda Anayasaya Uygunluk Sorunu", *Anayasa Yargısı*, C. 9., ss. 323-340.
- AZRAK, Ülkü (1968). "Yargı ve İdare İki Fonksiyonun Karşılaştırılması Üzerine Bir Deneme", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 34., S. 1-4., ss. 129-155.
- DEMİR, Fevzi (2017). *Anayasa Hukuku*, İzmir: Birleşik Matbaa.
- DİKMEN CANIKLIOĞLU, Meltem (2010). *Anayasal Devlette Meşruiyet*, Ankara: Yetkin Yay.
- DÖNER, Ayhan (2023). *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara: Yetkin Yay.
- ERDOĞAN, Mustafa (2011). *Anayasa Hukuku*, Ankara: Orion Yay.
- EREN, Abdurrahman (2021). *Anayasa Hukuku Dersleri*, Ankara: Seçkin Yay.
- EREN, Hayrettin (1998). "1982 Anayasası ve Kamu Görevlileri Kavramı", *A.Ü. Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 2., S. 1., ss. 55-87.

- EROĞUL, Cem (2012). *Anatüzeeye Giriş*, Ankara: İmaj Yay.
- ESEN, Bülent Nuri (1970). *Anayasa Hukuku Genel Esaslar*, Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- GÖREN, Zafer (2011). *Anayasa Hukuku*, Ankara: Yetkin Yay.
- GÖZLER, Kemal (2013). Yorum İlkeleri, içinde Ergül, Ozan (Haz.), *Anayasa Hukukunda Yorum ve Norm Somutlaştırması* (ss. 15-120), Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yay.
- GÖZLER, Kemal (2019). *Türk Anayasa Hukuku*, Bursa: Ekin Yay.
- GÖZLER, Kemal (2024). *Anayasa Hukukunun Genel Esasları Ders Kitabı*, Bursa: Ekin Yay.
- GÖZLER, Kemal ve KAPLAN, Gürsel (2022). *İdare Hukuku*, Bursa: Ekin Yay.
- GÖZÜBÜYÜK, Abdullah Şeref (2010). *Anayasa Hukuku*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- GÜLSOY, Mehmet Tefvik (2007). *Özgürlüklerin Korunmasında Anayasa Yargısının Yeri ve Meşruluğu*, Ankara: Yetkin Yay.
- GÜVEYİ, Nazmiye (2015). *Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Aşaması*, İstanbul: On İki Levha Yay.
- HAKYEMEZ, Yusuf Şevki (2022). "Anayasa Mahkemesinin Norm Denetimi Kararlarında Hak ve Özgürlüklerin Kapsamını Genişleten Yorumu", *Anayasa Yargısı*, C. 39., S. 1., ss. 233-257.
- İBA, Şeref (2008). *Anayasa Hukuku ve Siyasal Kurumlar*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- İNCEOĞLU, Sibel (2018). *Adil Yargılanma Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi – 4*, Ankara: Avrupa Konseyi Yay.
- KABOĞLU, İbrahim Özden (2021). *Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar)*, İstanbul: Legal Yay.
- KABOĞLU, İbrahim Özden (2024). *Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar)*, İstanbul: Legal Yay.

- KABOĞLU, İbrahim Özden (2024). *Anayasa Yargısı Avrupa Modeli ve Türkiye*, İstanbul: Platon Plus Yay.
- KARAKEHYA, Hakan (2014). "Ceza Muhakemesinde Hakkaniyete Uygun Yargılanma Hakkına İlişkin Esaslar", *Ombudsman Akademik*, C. 1., ss. 83-97.
- KÖKÜSARI, İsmail (2024). "Hakların Çatışması ile Hakların Yatay Etkisi Arasındaki İlişki", *Anayasa Yargısı*, C. 41., S. 1., ss. 95-149.
- KUBALI, Hüseyin Nail (1950). *Devlet Ana Hukuku (Esas Teşkilât Hukuku) Birinci Cilt*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- ODER, Bertil Emrah (2010). *Anayasa Yargısında Yorum Yöntemleri*, İstanbul: Beta Yay.
- ODER, Bertil Emrah (2013). *Anayasa Yargısında Temel Hak ve Özgürlüklerin Yorumu: Düzenleme Biçimleri, Kanıtlama ve Somutlaştırma Sorunları - 2001 Anayasa Değişiklikleri Sonrasına İlişkin Gözlemler*, içinde Ergül, Ozan (Haz.), *Anayasa Hukukunda Yorum ve Norm Somutlaştırması* (ss. 121-213), Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yay.
- ODER, Bertil Emrah ve KANADOĞLU, Osman Korkut (2016). *Uygulamalı Anayasa Hukuku*, İstanbul: Beta Yay.
- ÖZBUDUN, Ergun (2018). *Türk Anayasa Hukuku*, İstanbul: Yetkin Yay.
- ÖZÇELİK, Selçuk (1982). *Esas Teşkilât Hukuku Dersleri Birinci Cilt Umumî Esaslar*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yay.
- ÖZER, Attila (2016). *Anayasa Hukuku*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- ROSENBERG, Leonard B. (1969). "Constitutional Supremacy: An Early Advocate of Judicial Review", *Duquesne Law Review*, C. 7., S. 4., ss. 515-541.
- SOYSAL, Mümtaz (1987). *100 Soruda Anayasanın Anlamı*, Ankara: Gerçek Yay.
- SÜZEK, Sarper (1985). *İş Güvenliği Hukuku*, Ankara: Savaş Yay.
- TAN, Turgut (2014). *İdare Hukuku*, Ankara: Turhan Kitabevi.

- TANÖR, Bülent ve YÜZBAŞIOĞLU, Necmi (2018). 1982 *Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, İstanbul: Beta Yay.
- TANÖR, Bülent (2103). *İki Anayasa 1961-1982*, İstanbul: On İki Levha Yay.
- TEZİÇ, Erdoğan (2018). *Anayasa Hukuku*, İstanbul: Beta Yay.
- TURHAN, Mehmet (2007). "Anayasanın Hak Temelli Yorumu ve Anayasa Yargısı", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 62., S. 3., ss. 379-404.
- ULUCAN, Devrim (1981). *Toplu İş Sözleşmesinin Özerkliği ve Hukukî Niteliği*, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Yay.
- YASİN, Melikşah (2013) "İdari Yargılama Usulünde Düzenleyici İdari İşlemlerin İhmali Meselesi", *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, C. 16., S.1.-2., ss. 9-27.
- YILMAZOĞLU, Yunus Emre (2019). "İçtihat Farklılıklarının Temel Hak ve Özgürlükler Yönünden Değerlendirilmesi", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, C. 7., S. 13., ss. 551-622.
- YILMAZOĞLU, Yunus Emre ve PERDECİOĞLU, İsmail Emrah (Haz.). (2019). *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Gerekçeli)*, Ankara: Anayasa Mahkemesi Yay.

Mahkeme Kararları

- AYM, E.1989/14, K.1989/49, 19/12/1989.
- AYM, E.2016/150, K.2017/179, 28/12/2017.
- AYM, E.2018/76, K.2022/125, 26/10/2022.
- Abdullah Alp*, B. No: 2019/14160, 13/10/2020.
- Ahmet Çörekçi* [GK], B. No: 2021/30753, 26/1/2023.
- Ahmet Gül ve diğherleri*, B. No: 2014/1182, 22/9/2016.
- Ahmet Saygılı ve Şefika Saygılı*, B. No: 2013/135, 21/1/2015.
- Aşır Tunç*, B. No: 2015/17453, 22/1/2019.
- Berna Berktaş Bayar*, B. No: 2013/4662, 10/3/2015.
- Engin Selek*, B. No: 2015/19816, 8/11/2017.

- Figen Yüksekdağ Şenoğlu ve diğerleri*, B. No: 2016/39759, 30/3/2022.
Ford Motor Company, B. No: 2014/13518, 26/10/2017.
Hacer Deneri ve Okan Okutucu, B. No: 2019/1868, 13/10/2020.
Hakan Akça ve diğerleri, B. No: 2018/4133, 19/11/2020.
Hakan Altıncan [GK], B. No: 2016/13021, 17/5/2018.
Hulusi Yılmaz [GK], B. No: 2017/17428, 1/12/2022.
Kadri Enis Berberoğlu (2) [GK], B. No: 2018/30030, 17/9/2020.
Leyla Güven [GK], B. No: 2018/26689, 7/4/2022.
Lokman Abur ve Özge Karaboğa, B. No: 2018/36676, 13/10/2020.
Mehmet Arif Madenci, B. No: 2014/13916, 12/1/2017.
Mehmet Nuri Koçak ve diğerleri, B. No: 2018/34732, 13/10/2020.
Mesut Demir ve diğerleri, B. No: 2020/16709, 16/3/2023.
Ömer Faruk Gergerlioğlu [GK], B. No: 2019/10634, 1/7/2021.
Özlem Terzioğlu, B. No: 2014/19341, 21/11/2017.
Sadi Taş, B. No: 2018/13891, 13/10/2020.
Savaş Çalan ve Tuba Gezen Alperoğlu, B. No: 2018/18903, 13/10/2020.
Semra Bekiroğlu ve diğerleri, B. No: 2013/6717, 16/12/2015.
Serpil Bodur, B. No: 2019/10793, 19/1/2023.
Şerafettin Can Atalay (2) [GK], B. No: 2023/53898, 25/10/2023.
T.H. Çamlıkoru Konut Yapı Kooperatifi (2), B. No: 2018/36995, 2/11/2023.
Türkan Bal [GK], B. No: 2013/6932, 6/1/2015.
Yasemin Bodur, B. No: 2017/29896, 25/12/2018.
Ziya Metehan Arısoy, B. No: 2019/22055, 15/11/2023.
R. v. Secretary of State for the Home Department ex parte Simms 3 All ER 400, 412 (1999).
Van Horne v Dorrance 2 US 304, 309 (1795).
Yargıtay 4. HD, E.2020/2795, K.2021/316, 1/2/2021.
Yargıtay 9. HD, E.2022/4503, K.2022/5324, 27/4/2022.

- Yargıtay 10. HD, E.2017/181, K.2018/6880, 20/9/2018.
Yargıtay 10. HD, E.2017/182, K.2018/6879, 20/9/2018.
Yargıtay 10. HD, E.2017/184, K.2018/6882, 20/9/2018.
Yargıtay 10. HD, E.2017/185, K.2018/6881, 20/9/2018.
Yargıtay 10. HD, E.2017/186, K.2018/6878, 20/9/2018.
Yargıtay 22. HD, E.2016/13002, K.2016/15232, 26/5/2016.
Yargıtay 22. HD, E.2016/15577, K.2016/17351, 9/6/2016.
Yargıtay 22. HD, E.2016/15578, K.2016/17349, 9/6/2016.
Yargıtay 22. HD, E.2016/16477, K.2016/18981, 23/6/2016.
Yargıtay 22. HD, E.2016/16719, K.2016/18983, 23/6/2016.
Yargıtay 22. HD, E.2016/16895, K.2016/18985, 23/6/2016.
Yargıtay 22. HD, E.2016/16897, K.2016/18987, 23/6/2016.
Yargıtay 22. HD, E.2016/16899, K.2016/18989, 23/6/2016.
Yargıtay 22. HD, E.2016/17080, K.2016/18991, 23/6/2016.
Yargıtay 22. HD, E.2016/9374, K.2016/11137 18/4/2016.
Yargıtay 22. HD, E.2016/9568, K.2016/12488, 26/4/2016.
Yargıtay 3. CD, E.2021/7929, K.2021/9940, 4/11/2021.
Yargıtay 3. CD, E.2021/7930, K.2021/9758, 25/10/2021.
Yargıtay 3. CD, E.2022/1228, K. 2022/4114, 28/6/2022.
Yargıtay 3. CD, E.2022/1234, K.2022/3922, 22/6/2022.
Yargıtay 3. CD, E.2022/23755, K.2022/6527, 11/10/2022.
Yargıtay 3. CD, E.2022/7608, K.2022/6526, 11/10/2022.
Yargıtay 16. CD, E.2019/521, K.2019/4769, 5/7/2019.
Yargıtay HGK, E.2021/355, K.2022/1225, 4/10/2022.

İnternet Kaynakları

EREN, Abdurrahman (2023). "AYM'nin Şerafettin Can Atalay Kararının Değerlendirilmesi", *Kânûn-i Esâsî*, <https://www.kanuniesasi.com/2023/11/10/aymnin-serafettin-can-atalay-kararinin-degerlendirilmesi/> (Erişim Tarihi: 24/9/2024).

<https://www.yargitay.gov.tr/item/1755/basin-aciklamasi> (Erişim Tarihi: 23/9/2024).

<https://www.anayasa.gov.tr/tr/haberler/bireysel-basvuru-basin-duyurulari/yargitayin-yerlesik-ictihatlarina-aykiri-olarak-karar-verilmesi-nedeniyle-hakkaniyete-uygun-yargilanma-hakkinin-ihlal-edilmesi/> (Erişim Tarihi: 7/6/2024).

ABATAY, Burak (2023). “Yargıtay’ın AYM Açıklamasına Hukukçular Ne Diyor?”, *BBC News Türkçe*, <https://www.bbc.com/turkce/articles/c97ry9rlz4jo> (Erişim Tarihi: 24/9/2024).

MENGÜÇ, Dora (2023). “AYM-Yargıtay Krizinde Hukukçular Ne Diyor?”, *Independent Türkçe*, <https://www.indyturk.com/node/673171/siyaset/aym-yarg%C4%B1tay-krizinde-hukuk%C3%A7ular-ne-di-yor> (Erişim Tarihi: 24/9/2024).

ÖZTÜRK, Fundanur (2023). “Yargıtay'dan Anayasa Mahkemesi Üyeleri Hakkında Suç Duyurusu”, *BBC News Türkçe*, <https://www.bbc.com/turkce/articles/c72q6d5d9j2o> (Erişim Tarihi: 24/9/2024).

<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 9/8/2023).

